

KUNGSGÄRDET KÅBO 6:1

Uppsala

Kulturmiljöutredning och konsekvensanalys

Nyréns Arkitektkontor

KUNGSGÄRDET

Kulturmiljöutredning och
konsekvensanalys

Datum: 2026 02 02

Beställare: Reijlers Sverige AB
genom Anders Käck

Medverkande konsulter:

Linda Thörner, Byggnadsantikvarie, certifierad
sakkunnig kulturvärden (KUL 2)

Maria Engström, Landskapsarkitekt LAR/MSA,
Planeringsarkitekt FPR/MSA

Jeanna Tolsén, Byggnadsantikvarie

Innehållsförteckning

Del 1 - Kulturmiljöutredning 4

Inledning 6

Bakgrund 6

Gällande lagrum 7

Riksintresset Uppsala stad 8

Gällande detaljplan 9

Historik 10

Historisk kartsekvens 14

Karaktärisering 18

Placering i staden 18

Stadsbild 18

Utemiljö 20

Spår av tidigare markanvändning 24

Byggnadsbeskrivningar - översiktligt 26

Kulturhistoriskt värde 36

Planområdet med närmiljö 37

Byggnader 40

Rekommendationer 41

Del 2 - Konsekvensanalys 42

Beskrivning av förslaget 44

Planförslag 44

Konsekvensanalys 46

Sammanvägd bedömning 46

Planförslagets konsekvenser 48

Vystudie 52

Vyer 52

Vy 1 56

Vy 2 58

Vy 3 60

Vy 4 62

Vy 5 64

Vy 6 66

Källförteckning 68

Tryckta källor 68

Otryckta källor 68

Del 1 - Kulturmiljöutredning

Inledning

Bakgrund

Syfte

Region Uppsala har som ägare av fastigheten begärt planändring hos kommunen för att pröva förutsättningarna för en utbyggnad av vårdlokaler med ytterligare 10 000–15 000 kvadratmeter. Fastighetsägarens önskan är att vidareutveckla vårdverksamheten i moderna lokaler som uppfyller framtida behov.

Nyréns Arkitektkontor har fått i uppdrag av Rejlers Sverige AB att upprätta en kulturmiljöutredning och bedöma planförslagets påverkan på kulturhistoriska värden. Rapporten utgör ett underlag till planarbetet. Granskade handlingar:

251114_Underlag till samråd, CF Moller

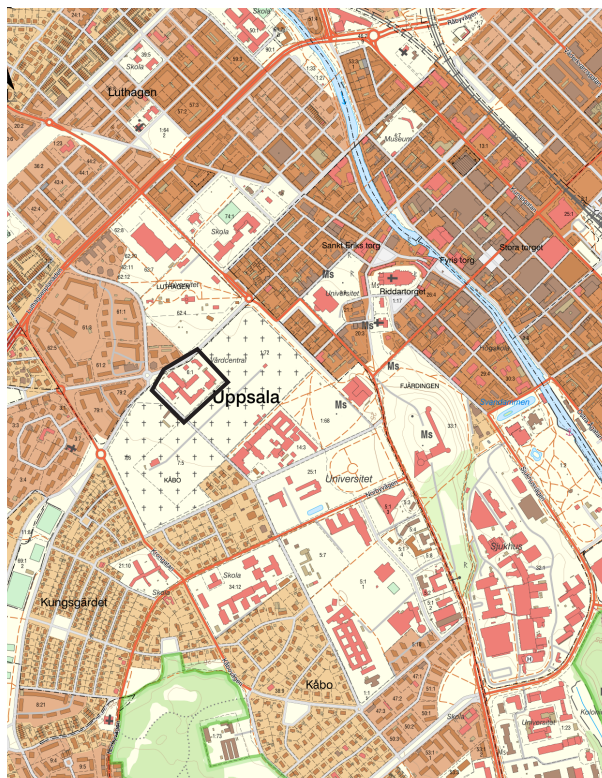
251105_Kungsgärdet Programförslag Detaljplan, CF Moller

Avgränsning

Utredningen fokuserar på planområdet, bestående av den aktuella fastigheten och dess möte med omgivande stadslandskap. Planområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljö och gränsar till flera kulturhistoriskt viktiga miljöer som riskerar påverkas vid en utveckling av fastigheten. Fastigheten beskrivs därför även i ett större sammanhang. Vyer väljs ut för att förslagets påverkan ska kunna studeras både på nära och långt håll, med hänsyn till såväl riksintresse som närliggande kulturmiljöer.

Metod

Den kulturhistoriska analysen baseras på den s.k. Unnerbäck-metoden, utvecklad av Axel Unnerbäck för Riksantikvarieämbetet. Vid en värdering enligt Unnerbäck-metoden identifieras dels s.k. dokumentvärden (historiska, objektiva egenskaper) och dels s.k. upplevelsevärden (subjektiva egenskaper av t. ex. estetisk eller socialt engagerande natur). Kulturhistoriskt värde för Kv Kungsgärdet har identifierats med utgångspunkt i kriterierna kulturhistorisk helhet, kulturhistorisk relevans samt möjlighet till kunskap och förståelse. Dessa kriterier fungerar som olika ingångar till en samlad bedömning och förklaring av kulturhistoriska värden utifrån vilka berättelser som kulturmiljön har potential att förmedla.

Orienteringskarta planområdets läge
Fastigheten är markerad med svart linje
Källa: Lantmäteriet

Gällande lagrum

Plan- och bygglagen

Generella varsamhetskrav enligt Plan- och bygglagens (PBL) 2 kap. 6 § gäller:

Allmänna och enskilda intressen:

PBL 2 kap. 6 § ”Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan[...]”.

Underhåll och varsamhet:

All befintlig bebyggelse omfattas av plan- och bygglagens krav på varsamhet vid ändring, enligt PBL 8 kap. 17 §. Detta innebär att ”Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.”

PBL 8 kap. 14 §:

”Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.”

Förbud mot förvanskning:

8 kap 13 § ”En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Första stycket ska tillämpas också på [...] bebyggelseområden.”

Miljöbalken

Uppsala stad C40 A är riksintresse för kulturmiljövärden och omfattas av miljöbalkens 3 kap. 6 §. Där regleras att riksintresset ska skyddas mot påtaglig skada, det vill säga att områdets kulturhistoriska värden ska bevaras och skyddas från åtgärder som medför påtaglig negativ kulturmiljöpåverkan.

Gällande detaljplan

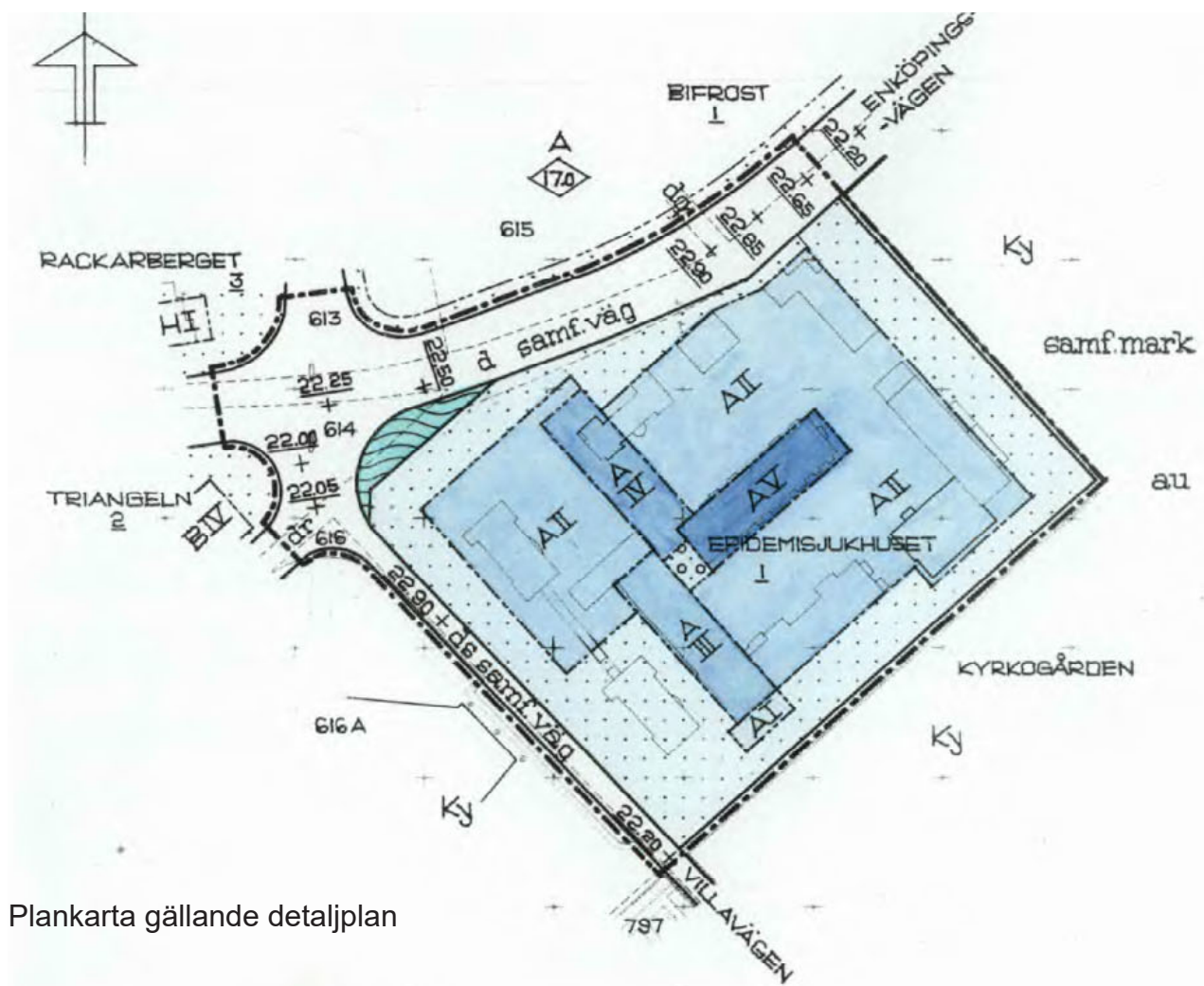
Stadsplan 1964

Gällande detaljplan utgörs av en stadsplan från 1964 och är baserad på en generalplan för utveckling av fastigheten som dåvarande Uppsala läns landsting tagit fram.

Planen reglerar en utbyggnad i högre skala än tidigare bebyggelse men visar på hänsyn mot den angränsande kyrkogården genom hur exploateringen regleras inom fastigheten. Planen medger högre bebyggelse i tre till fem våningar i områdets centrala delar, separat reglerat per bygggrätt, med en nedtrappande skala i två våningar mot den angränsande kyrkogården. Breda markområden längs fastighetens kanter utgörs av prickmark och får ej bebyggas.

Bebyggelsen är även placerad så att tillräcklig yta för gårdsbildningar och kommunikationer, parkering och rastplatser säkerställdes.

Angränsande vägar, dagens rondell och en parkyta närmast korsningen vid S:t Johannesgatan ingår i nyare detaljplan: Detaljplan för Del av kvarteret Observatoriet (laga kraft 18 juni 1987).

Historik

Vårdhistoria

Under mitten av 1800-talet skedde stora förändringar inom sjukvården. I England konstaterade Florence Nightingale att dödligheten för de som vårdades på sjukhus var avsevärt större än för dem som vårdades hemma med samma diagnos. Då trodde man att den främsta orsaken var s.k. förskämd luft vilken särskilt skulle finnas i utandningsluft från sjuka människor. Läkare började tillsammans med arkitekter att ägna sig åt frågan om sjukhusmiljöer och sjukhusbyggnader. Det ansågs att sjukhusen skulle ligga högt, torrt och fritt, planlösningen skulle vara gles och utsträckt. En luftkub beräknades kring varje sängplats och den skulle vara rejält tilltagen med omsorgsfullt ordnad ventilation.

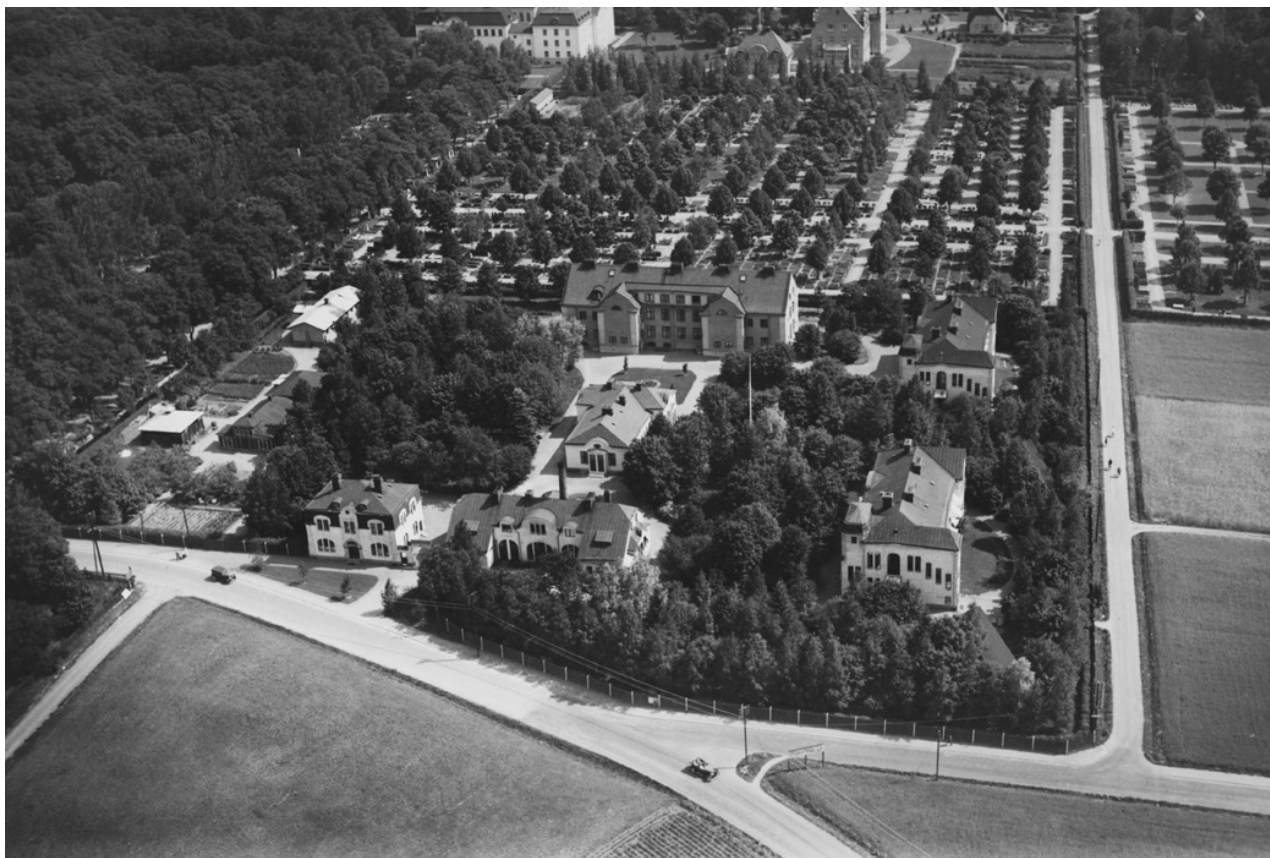
Under andra halvan av 1800-talet hade två alternativ till sjukhusens planlösning utarbetats: Paviljongsystemet eller korridorsystemet. Korridorsystemet var en mer sammanhängande anläggning medan grundelementet i ett paviljongsjukhus var den friliggande paviljongen, en smal och långsträckt byggnadskropp, två eller tre våningar hög. I varje plan fanns där förutom en del småutrymmen endast en enda stor sjuksal med plats för ett tiotal sängar, placerade i två rader med huvudändarna mot långväggarna.

Båda systemen resulterade i symmetriska och överskådliga planer, där byggnadsmassorna var glest fördelade över en stor areal vilket resulterade i att de inre kommunikationerna blev långa. I båda fallen var huskropparna smala, med god dagsljusbelysningen och gynnsamma solförhållanden. Men framför allt blev byggnaderna lättvädrade med mycket frisk luft.

Under senare delen av 1800-talet visade bakteriologerna att det inte var i första hand genom dålig luft som sjukdomar överfördes. Avgörande för tillfrisknande var framför allt en bakteriedödande sårbehandling och en så bakteriefri och steril miljö som möjligt. Det kom att få stor betydelse för utvecklingen av sjukhusmiljöer under 1900-talet.

Epidemisjukhuset

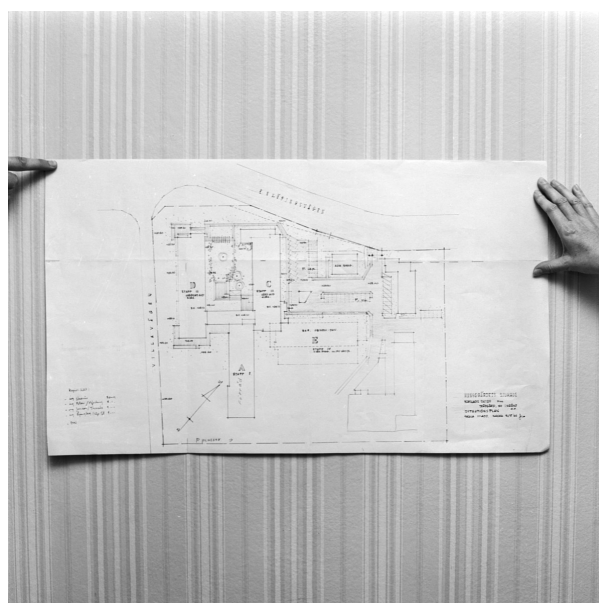
År 1905–1906 byggdes Epidemisjukhuset på Kungsgärdet. Verksamheten flyttade hit efter att ha inrättats 1858 i ett gammalt fattighus på Järnbrogatan, nuvarande S:t Olofsgatan, som Uppsalas första Epidemisjukhus. Det nybyggda Epidemisjukhuset uppfördes av typen Paviljongsjukhus och bestod av flera vårdpaviljonger. Under vissa perioder bedrevs även annan vård än endast epidemisjukvård. Mellan 1928–1949 bedrevs tuberkulosvård i det så kallade Lilla Sanatoriet och 1955–1964 fanns vård för kroniskt sjuka i Östra paviljongen. Epidemisjukhuset var i bruk fram till år 1965 då verksamheten flyttade till den nyinrättade infektionskliniken på Akademiska sjukhuset.

1947 Flygbild över Epidemisjukhuset. Källa: Digitalt Museum

1942, Bild av Epidemisjukhuset, Uppsala i Aftontidningen. Källa: AlvinPortal.

1966, Ritning av Kungsgårdets sjukhus. Foto: Uppsala-Bild. Källa Upplandsmuseet.

Förändringshistorik kv. Kungsgärdet

År	Händelse	Källa
1905-09	Epidemisjukhuset uppförs	LINK
1909-1920-TAL	Hus G uppförs	USK
1945	En kommitté tillsätts för ny- och ombyggnad av Epidemisjukhuset och snart upprättas ett byggnadsprogram.	LINK
1946-1951	Ett av byggnadsprogrammet: Byggnader för observationspaviljong, personalbostadshus (hus F och I) och en byggnad för desinfektionsanläggning, tvättavdelning, verkstäder, förråd och värmecentral uppförs.	LINK
1949-1966	Rivningar av Epidemisjukhusets paviljonger i samband med nybyggnationer.	LINK
1950-1957	Ett av byggnadsprogrammet: Utfördes reparationer och ombyggnad av ekonomi- och förvaltningsbyggnaden som även inrymde kök och matsalar (hus J). 1957 tillkom en administrationsbyggnad mot S:t Johannesvägen (hus H).	LINK
1960-TAL	Flera äldre paviljonger rivs och ersätts av större byggnadsvolymer.	LINK
1962	En ny vårdpaviljong uppförs	LINK
1963	1963 ges bygglovsbesked för en ny kök- och matsalsbyggnad (hus B).	LINK

1947 En ursprunglig vårdpaviljongen som revs i samband med att vårdpaviljong F uppfördes.

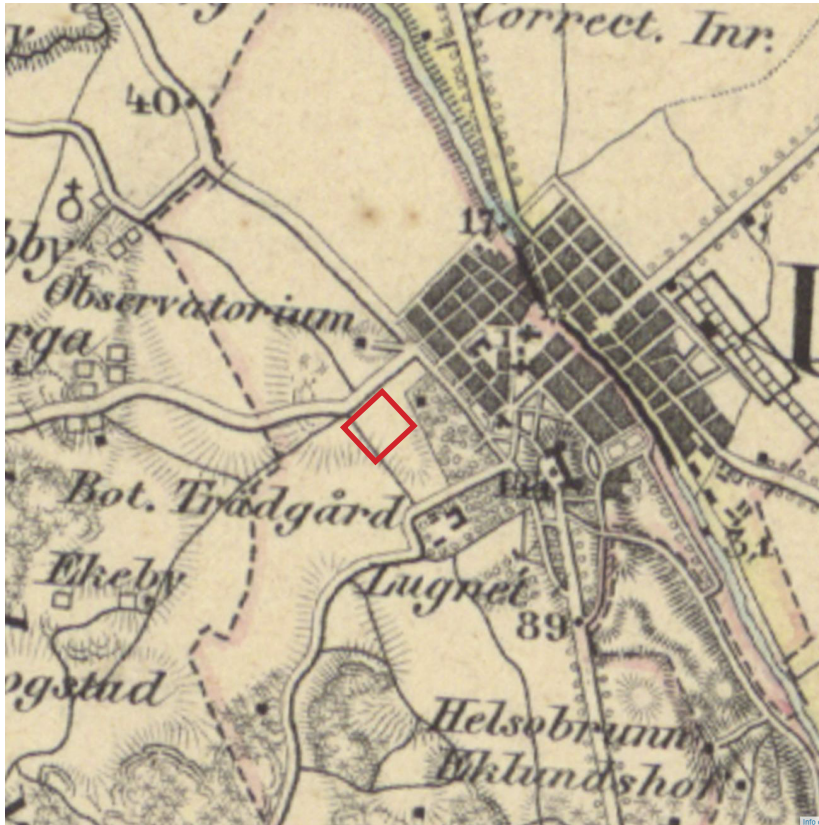

1949 Vårdpaviljong uppförs, nuvarande Hus F

1950, Uppsala kyrkogård, Kungsgärdet. I fonden syns sjukhusområdet med uppvuxen trädgård bakom kyrkomuren; till höger hus I och till vänster hus J. I bakgrunden skymtar även hus F. Foto: Paul Sandberg.

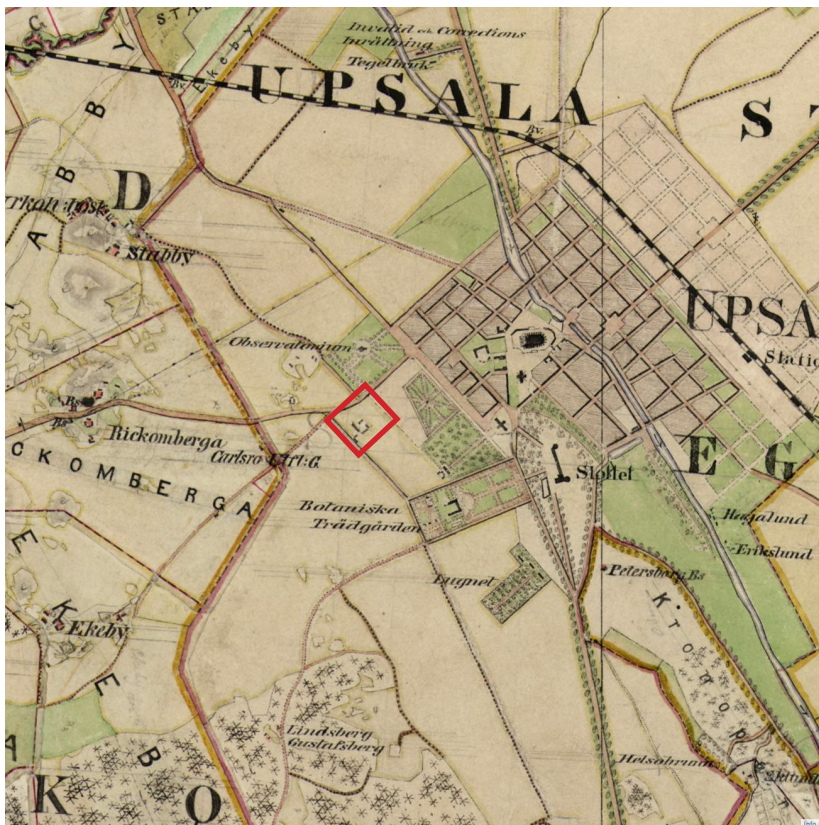
Historisk kartsekvens

1867 Generalstabskartan/
Topografiska corpsens
karta

Uppsala stad är koncentrerat runt Fyrisån, med Domkyrkan centralt i staden och Slottet med tillhörande park på höjden i dess södra kant som två centrala byggnader.

Stadens omgivningar är lantliga och Epidemisjukhuset har ännu inte uppförts. Stadens västra kant utgörs av Botaniska trädgården med Linneanum, den äldsta delen av Gamla kyrkogården (1810-tal) och Observatoriet. En landsväg leder i till staden i motsvarande läge som dagens S:t Johannesgatan.

1859-1863
Häradsekonomiska kartan

De äldsta delarna av Epidemisjukhuset finns utritade och är förmodligen kompletterade i efterhand eftersom de uppfördes 1905-09. Sjukhuset placerades i utkanten av stadens dåtida bebyggelse, på avstånd från den täta stadskärnan men nära universitetssjukhuset.

Järnvägen har dragits genom Uppsala, som expanderar mot nordväst runt den nya stationen. Epidemisjukhuset placerades i ett fritt läge med distans mot den närliggande kyrkogården.

Karta 1909

Kartan visar en mer inzoomad bild av Epidemisjukhusets äldsta bebyggelse. Byggnaderna är uppförda som fristående paviljonger i ett rätvinkligt system i huvudsak på nordvästra delen av tomten, med angöring norrifrån.

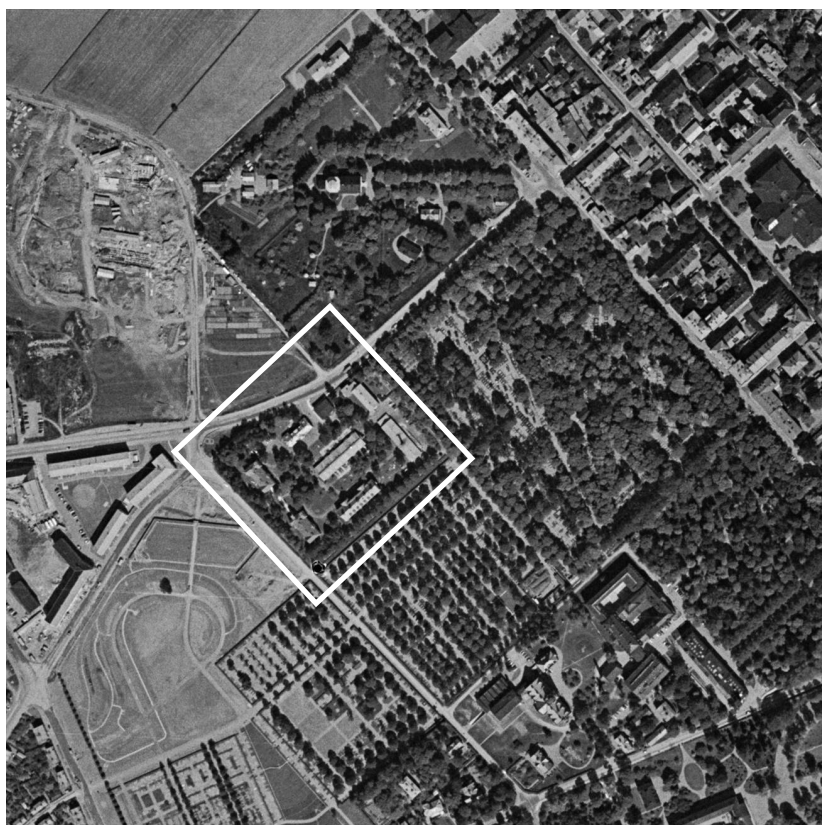
Gamla kyrkogården har expanderat fram till fastighetsgräns och ramar in kvarteret på två sidor, medan miljön är fortsatt lantlig åt väster.

1954 Ekonomiska karta

Epidemisjukhuset har byggts ut med flera byggnader längs kanten av kyrkogården och på fastighetens västra delar. Delar av den tidigaste bebyggelsen har rivits och gett plats för nya byggnader centralt på tomten och längs begravningsplatsens kanter. Byggnaderna är fortsatt fristående och omgivna av en sjukhuspark med träd och planteringar på klippta gräsytor. Angöring sker från S:t Johannesgatan via en körslinga mellan byggnaderna.

I Sydväst har Kåbos villastadsbebyggelse uppförts utifrån PO Hallmans ritningar under 1910-1920-tal.

1960 Ortofoto

På ortofotot från 1960 syns tydligt hur Uppsala börjar växa västerut. Gamla kyrkogården har nu förlängts väster om Villavägen och ett nytt bostadskvarter är uppfört intill densamma. Kyrkogården har fått en ny monumental entré mot norr och korsningen med S:t Johannesgatan har fått ett nytt läge anpassat till de nya utbyggnaderna. Under 1960-talet byggs Rackarberget ut och på fotot syns hur markarbetena har påbörjats vid dagens Rackarbergsgatan. Sjukhusmiljön domineras fortfarande av den lummiga parkkaraktären. Uppvuxna träd längs tomtgränserna och i rad mot kyrkogården ramar in kvarteret.

1975 Ortofoto

Mellan åren 1949-1971 genomgår sjukhusmiljön stora förändringar. Paviljongerna i sjukhusets västra del rivs och ersätts av nya större husvolymer, sammanbyggda med de äldre husen i ett sammanhängande inre korridorsystem med utstickande volymer. De nya husen är grupperade runt två gårdsrum. En ny byggnad uppförs även i kanten mot kyrkogården i öster. Utemiljöns karaktär ändras tydligt, med större hårdgjorda angörings- och logistikytor i norra och östra delen och nya gårdsmiljöer med anlagda entrérum i anslutning till de nya sjukhusdelarna. Trädraden i kanten mot kyrkogården har tagits bort.

2023 Ortofoto

Sedan 1970-talet har ingen ny vårdbebyggelse har tillkommit inom området. Utemiljön har däremot förändrats med tillkommande parkerings- och angöringsytor främst i kanterna längs kyrkogården, i kvarterets inre och från söder via en ny entréplats från Villavägen. De hårdgjorda ytorna har försvagat parkkaraktären i området, som främst finns bevarad i mindre partier och i kvarterets nordvästra hörn. Norr om kvarteret har ny bostadsbebyggelse uppförts i 5-6 våningar och söder om Villavägen har en expeditionbyggnad till kyrkogården tillkommit, vilket ger miljön ett mer bebyggt sammanhang.

Karaktärisering

Placering i staden

Kulturhistoriskt sammanhang

Kvarteret med det f.d. epidemisjukhuset och senare vårdbyggnader, utgör en tydligt avgränsad del av Uppsala och är omgivet av flera kulturhistoriskt viktiga miljöer. Områdets placering mellan Gamla och Nya kyrkogården, villastad, studentbebyggelse och universitetsmiljöer gör det till en unik del av riksintresset Uppsala stad. Det berättar om den medicinhistoriska utvecklingen, men också om samspelet mellan olika samhällsfunktioner – vård, boende, utbildning och minnes/begravningsplatser.

Historiska institutionsmiljöer

Gamla och Nya kyrkogården omger planområdet på tre sidor och markerar institutionsmiljöns historiska placering i stadens utkant, där vård- och begravningsinstitutioner ofta lokaliserades under 1800- och tidigt 1900-tal.

Observatorieparken och Botaniska trädgården ligger i direkt närhet nordöst och sydöst om planområdet och knyter an till universitetets vetenskapliga traditioner. De ingår i ett större sammanhang av kunskap, forskning och medicin, där Kungsgärdet är en del av ett historiskt bälte av utbildnings- och vårdinstitutioner i Uppsala.

Rackarberget

Rackarberget, studentbostadsområdet nordväst om planområdet representerar efterkrigstidens universitetsutbyggnad och sociala satsningar. Med sina modernistiska lamell- och punkthus i parkmiljö kontrasterar det mot Kungsgärdets institutionsbebyggelse.

Kåbo villastad

Kåbo villaområde sydväst om planområdet är en av Uppsalas första villastadsdelar, uppförd kring sekelskiftet 1900, präglad av trädgårdsstadens planeringsideal. en småskalig, grön och privat bostadsmiljö.

Stadsbild

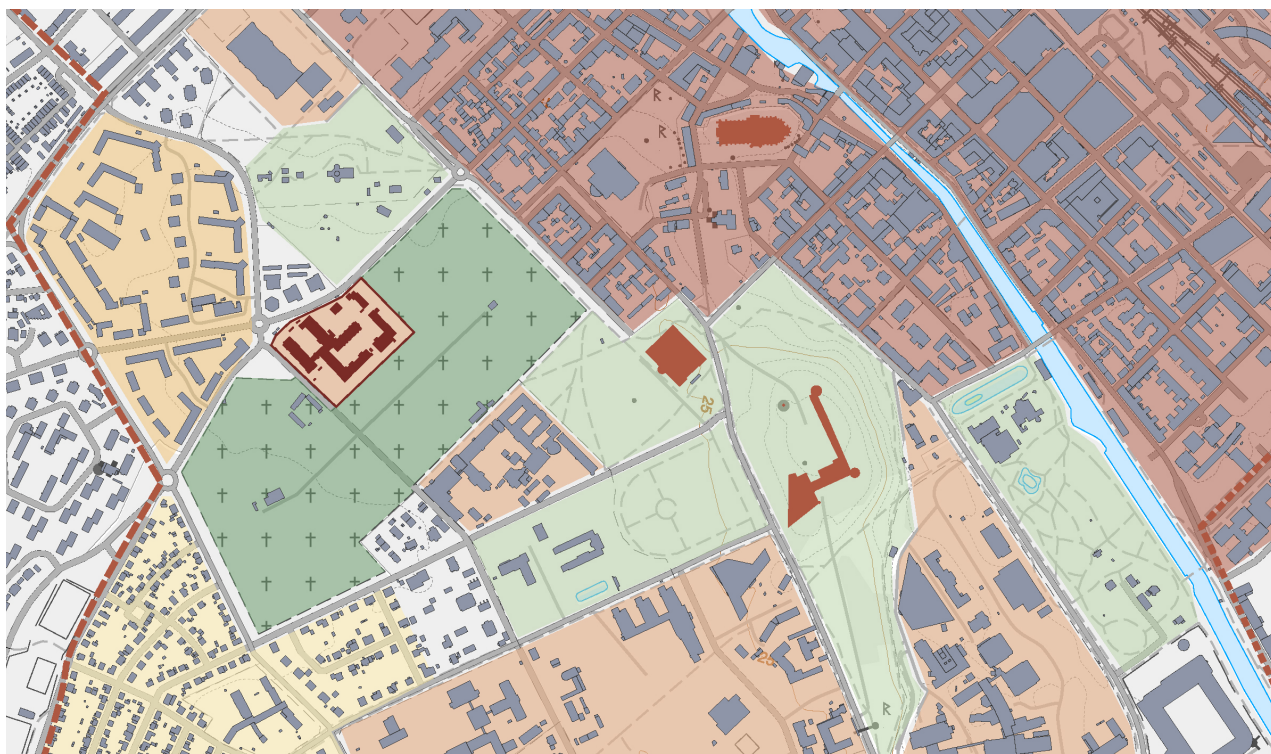
Bebyggelsen inom dagens fastighet består av ca 10 byggnader av varierande ålder, skala och utformning. Den ursprungligen helt öppna planformen med fristående byggnader har över tid byggts ihop till halvslutna gårdsrum. De äldsta bevarade husen i 1-2 våningar har kompletterats med nya volymer i upp till 4 våningar, med nedtrappande skala mot omgivande gator och kyrkogård. Planformen har bevarat karaktären av paviljongsjukhus, med utskjutande volymer som länkas samman inne i husen via en central korridor.

Kvarterets bebyggelse har en indragen placering från kringliggande vägar och kyrkogård med en bred remsa mot fastighetsgräns som bevarats obebyggd. Husen är även placerade parallellt i linje längs fastighetsgräns, med långsidan vänd mot kyrkogården. Den enhetliga rumsliga avgränsningen skapar visst lugn i mötet med kyrkogården, trots de enskilda volymernas stora variation i skala och karaktär. Öppningar mellan husen möjliggör både utblickar från kvarteret över kyrkogården och långa siktlinjer inom kvarteret med vyer där flera epokers bebyggelse kan läsas samtidigt.

Möte med angränsande kvarter

Tvärs över S:t Johannesgatan från kvarteret har en grupp med fristående punkthus uppförts, vilka vardera består av två sammankopplade trapphus i fem och sex våningar per volym. Invid rondellen ligger en lägre sexkantig volym i två våningar.

Längre västerut längs S:t Johannesgatan består bostadsbebyggelsen av sammankopplade eller fristående lameller i fyra våningar, med långsida vänd mot gatan. Närmast rondellen har bostadshusens läge dragits tillbaka och en friliggande lägre butikslänga i en våning är placerad vid kvartershörnet. (Här finns en ny detaljplan från 2018, Detaljplan för Rackarberget, som möjliggör högre byggnad mot rondellen.)

Karta kulturhistoriskt sammanhang

- Innerstaden
- Institutionsstaden
- Rackarberget
- Kåbo villastad
- Gamla Kyrkogården
- Historiska parkmiljöer
- Domkyrkan
- Carolina Rediviva
- Slottet
- Kv Kungsgärdet
- Gräns
riksintresse för
kulturmiljö

Samtliga kvarter hus har en indragen placering med förgårdsmark, häckar och träd längs gatan.

Söder om Villavägen ligger en av Gamla kyrkogårdens huvudentréer, riktad mot rondellen vid S:t Johannesgatan. En monumental och formellt utformad huvudaxel flankerad av pelaralm går diagonalt över en öppen gräsyta fram till kyrkogårdens portik genom en tegelmur. Den höga träden runt fd. Epidemisjukhuset bildar en rumslig inramning till platsen och skapar ett hänsynsfullt möte mellan kvarteren, i överensstämmelse med kyrkogårdens övergripande karaktär.

Utemiljö

Angöring och logistik

Utemiljön inom planområdet är i hög grad präglad av logistikytor för verksamheternas behov.

1. Stora delar består av asfalterade ytor för godstransporter, parkeringar och angöring med vändzoner vid de olika entréerna. Gångytor är belagda med betongsten. Körytorna har brett ut sig på den tidigare sjukhusparkens bekostnad, och merparten av den äldre trädvegetationen i kvarterets inre delar har därför tagits bort.
2. Vid de båda huvudentréerna till området har markparkeringarna brutits upp med grönytor med buskar och mindre träd som bevarar något av den tidigare parkens lummiga karaktär
3. En dunge med sparade äldre träd finns kvar i norra delen mot S:t Johannesgatan. Trädvolymerna skapar rumsligheter mellan husen som delar av gårdsrummen i olika delar. Träden står i en bevarad äldre grönyta intill byggnaderna närmast S:t Johannesgatan. Mot gatan avgränsas fastigheten av en tegelmur som i sin karaktär ansluter till murarna runt den västra delen av kyrkogårdens senaste utvidgning med minneslundan.

Fastighetens gränser mot Gamla Kyrkogården

När äldre byggnader över tid rivits och gett plats för nya hus har den indragna placeringen på fastigheten respekterats, vilket bibehållit en distans mot Gamla Kyrkogården. Gränserna är skarpa men har olika uttryck i olika delar.

4. Mot nordöst gränsar en kraftig granitmur som avslutas med en grind mot kyrkogården. Bakom muren växer höga cypresser och lindar på kyrkogården som ger sjukhuset en rumslig inramning. Inom fastigheten är dock marken rationellt brukad i denna del med asfalterade parkeringsytor utan hänsyn till den intilliggande kulturmiljön på Gamla kyrkogården.

5. I söder anslutas kyrkogården med en låg klippt häck, som möts upp av en motsvarande häck runt sjukhusets fastighet. En handfull träd i varierande skick och ålder växer i en klippt gräsyta som utgör rest från den tidigare parken. Grönytan utgör en viktig övergång mot kyrkogården som mildrar kontrasten mot parkeringen som följer längs med hela fastigheten och visuellt dominerar miljön.

6. Den klippta häcken fortsätter runt fastigheten i gränsen mot Villavägen. Längs denna kant av fastigheten finns större sammanhängande grönytor från den äldre sjukhusparken bevarade med flera storvuxna träd, främst lönn och oxel. Sett längs gatan bildar utemiljön en sömlös övergång mellan sjukhuset och Kyrkogården som ger ett väl anpassat och hänsynsfullt möte mellan de båda miljöerna. Karaktären fortsätter runt hörnet mot S:t Johannesgatan och den lummiga inramningen utgör en uppvuxen helhetsmiljö som berättar om den tidigare Epidemisjukhusepoken.

Gårdsrum

7. Byggnaderna från sjukhusets sista utbyggnadsepok under åren 1966-71 är grupperade i en U-form runt en inre gård som öppnar upp mot S:t Johannesgatan. Gården är gestaltad samtida ihop med husen med tidstypiska material och geometriskt formade sittplatser på olika nivåer, inramade av betongmurar och klippta häckar. Ytorna är sammankopplade av svagt sluttande ramper och en upphöjd damm med stor skulptur och fontän utgör blickfång i mitten. Till gården hör även en klippt gräsmatta med gångstråk och pergola som avslutar rummet mot gatan. Äldre träd har integrerats i gestaltningen och senare kompletterats med prydnadskörsbär.

8. Mindre vistelseytor finns även i anslutning till den låga enplansbyggnaden i kvarterets inre del.

Karta utemiljö
Siffrorna hänvisar till text
sid 18.

Entré från Villavägen

Vid huvudentréer finns stora
markparkeringar med inslag
av buskar och träd som
bryter upp de hårdgjorda
ytorna. I fonden syns Gamla
Kyrkogården.

Träd skapar rumslighet

grönytor med uppvuxna träd i norra delen av fastigheten skapar rumsligheer som delar av gårdsmiljön i olika rumsliga enheter.

Mur mot Gamla Kyrkogården

En bred naturstensmur bildar en skarp gräns mot kyrkogården i norr. Inom fastigheten är ytan hårdgjord och används för logistik och parkering.

Siktlinje mot Domkyrkan

Från det inre gårdsrummet mellan hus A, F och G finns en lång siktlinje över kyrkogården mot Domkyrkan i fonden. Den låga byggnadsskalan längs fastighetsgränsen i Kv Kungsgärdet låter vegetationen på kyrkogården teckna sig och ger kvarteret en lummig inramning.

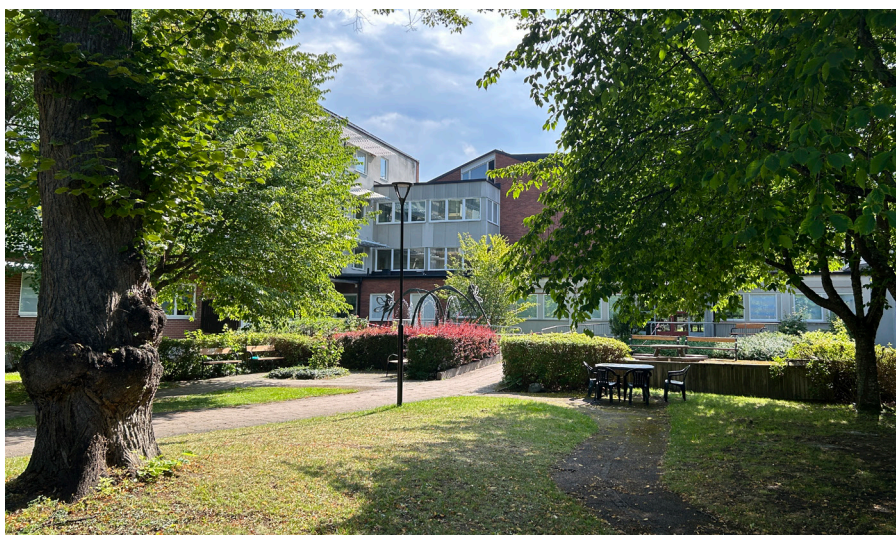
Parkzon längs Kyrkogården

En grönremsa med träd och klippta häckar skapar en sammanhängande karaktär och övergång mot kyrkogården i söder.

Parkzon längs Villavägen

En låg klippt häck i fastighetsgräns ansluter till kyrkogårdens likadana häck längs Villavägen. Parkremsan mot uppvuxna träd längs gatan och husens tillbakadragna placering ger ett hänsynsfullt möte och bilda en visuell sammanhållen helhet mellan de båda miljöerna.

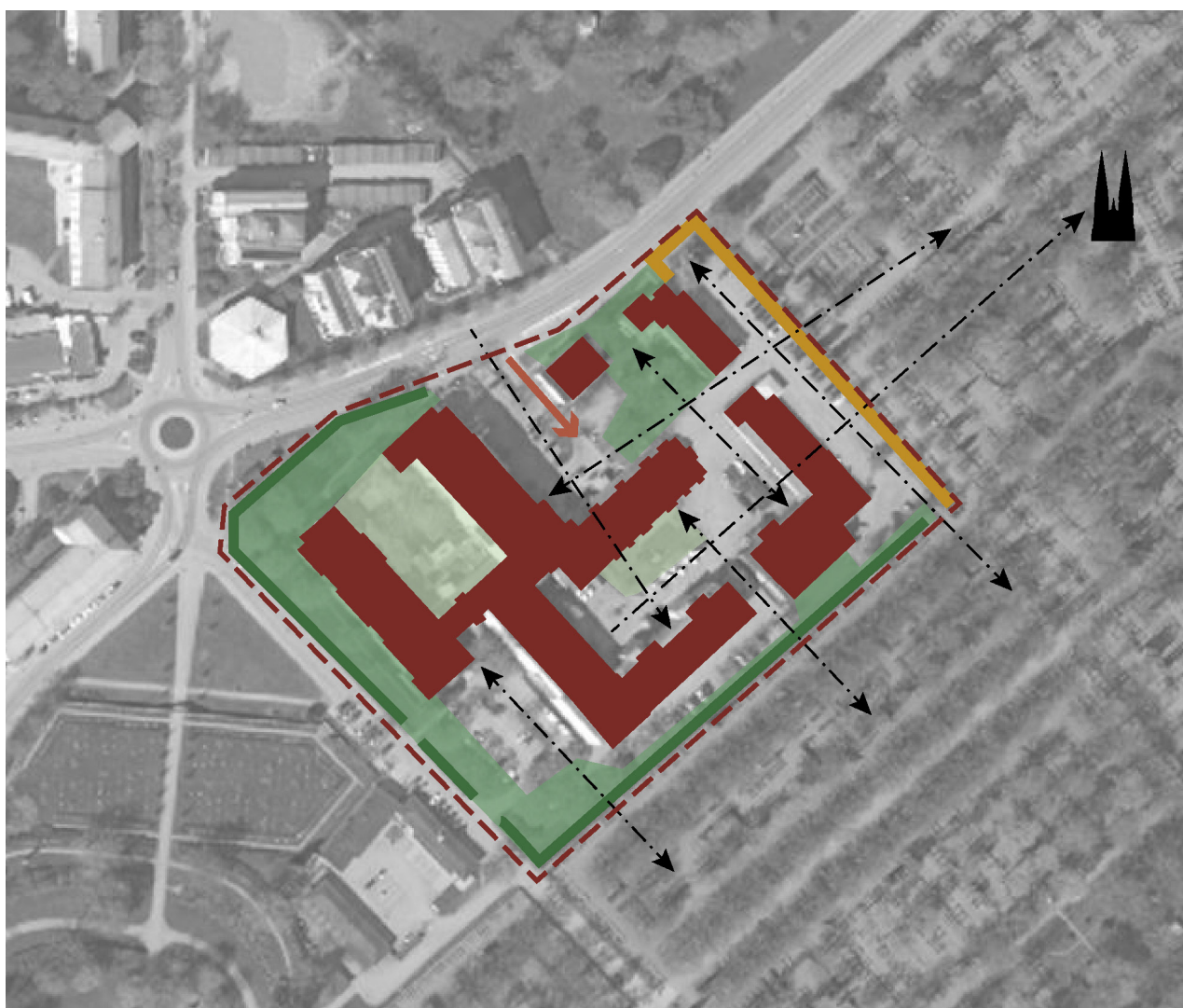

Gårdsrum

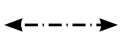
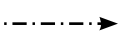
Ett med husen samgestaltat och anlagt gårdsrum i anslutning till 1970-talets utbyggnadsetapp av sjukhuset. Gården har geometriska former och tidstypiska växter och material. Äldre träd har integrerats i utformningen.

Spår av tidigare markanvändning

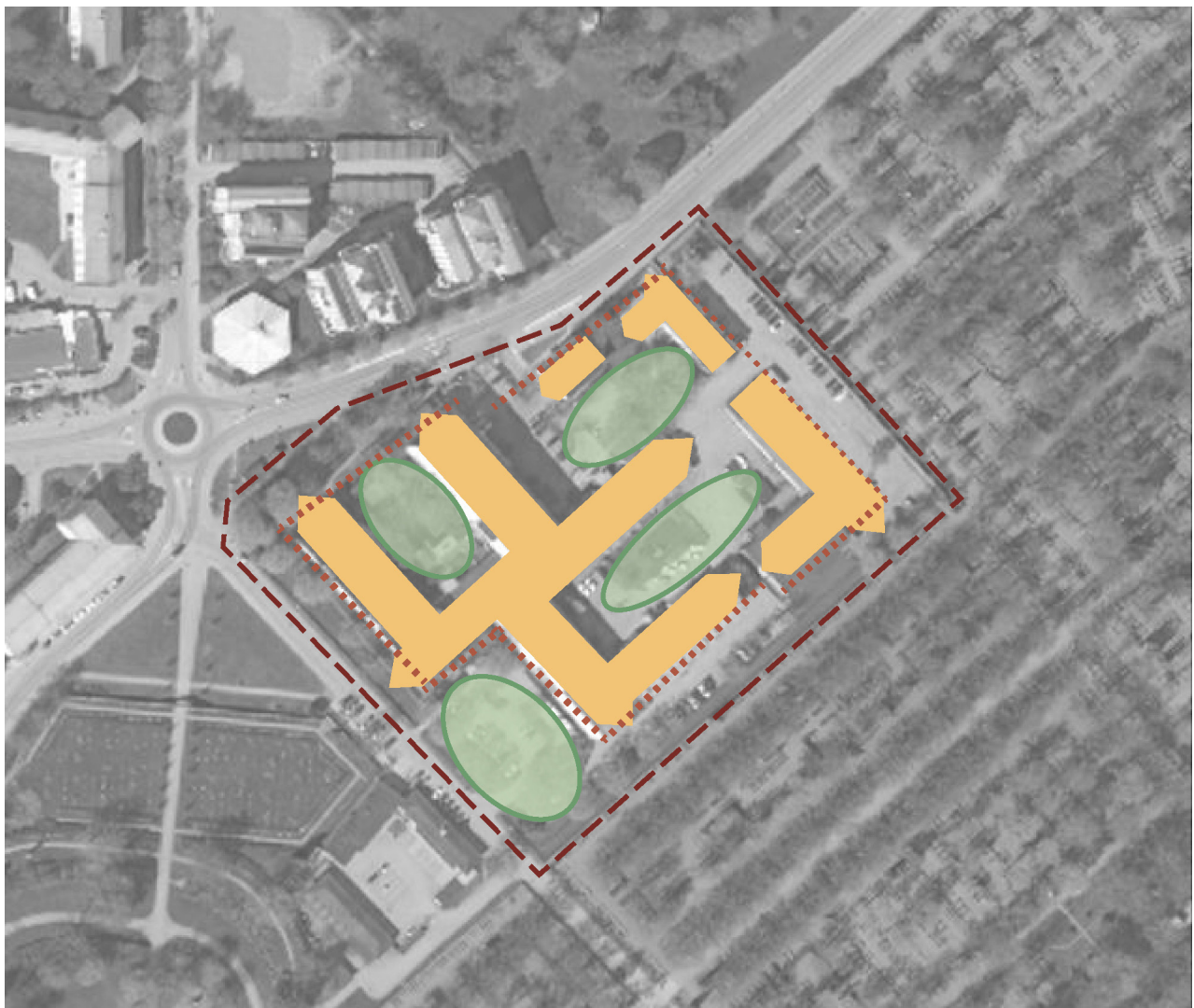
Byggnader och yttre miljö

Spår av tidigare markanvändning, byggnader och yttre miljö

	Bevarade delar från äldre sjukhuspark		Siktrelationer inom/mellan Kv Kungsgärdet och kyrkogården
	Uteplatser		Sikt mot historisk byggnad, fondmotiv
	Häck mot gata		Domkyrkan fondmotiv
	Mur i gräns mot kyrkogård och gata		Plangräns
	Områdets historiska entrépunkt		

Struktur och placering

Spår av tidigare markanvändning, struktur och placering

Rätvinklig bebyggelseplacering, orientering
parallellt med fastighetsgräns i öppen planstruktur

Husen formar halvöppna gårdsrum

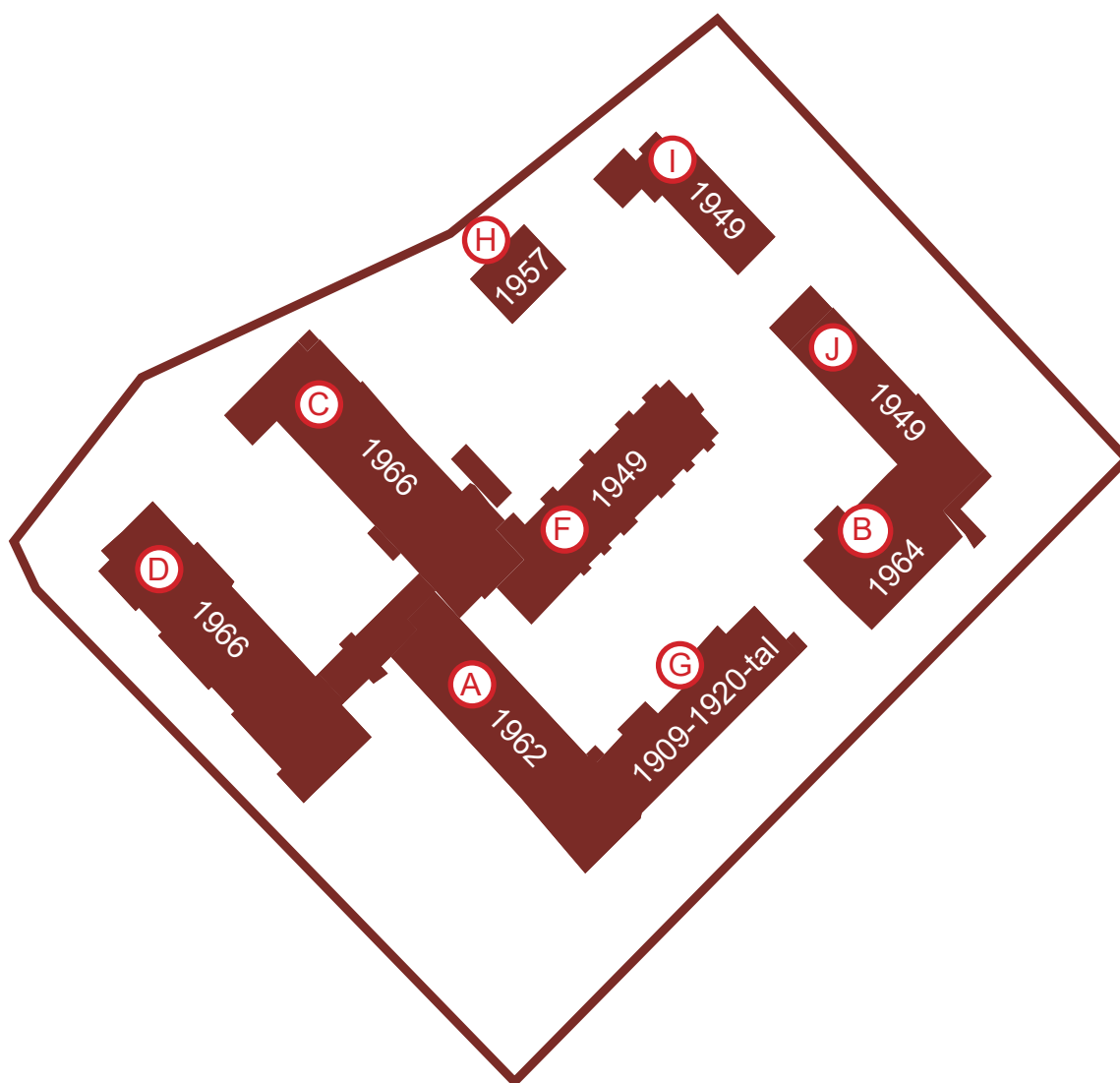
Indragen husplacering med obebyggd zon mot
omgivande kyrkogård och gator

Plangräns

Byggnadsbeskrivningar - översiktligt

Karta områdets byggnader

Byggnadernas namn och ålder
Bokstav inom ring anger husens benämningar.

Hus A

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1962

Vård- och administrationsbyggnad

Byggnadsbeskrivning

Hus A är beläget på fastighetens södra del. Den förbinds i söder med hus G och i norr med hus D, C och F genom en länkbyggnad på ett plan. Länkbyggnaden har entréer åt både nordväst och sydöst med asymmetriskt lutande skärmtak.

Byggnadsvolymen är långsmal och uppförd i tre våningar. Den har sadeltak med bandfalsad plåt och kopparklädd takfot. Sockeln är brädgjuten. Fasaderna är putsade i en ljusgrå kulör med horisontala och vertikala vitputsade fogar som delar in fasaden i rektangulära fält. Gavlarna har fasader av rött tegel. Byggnaden har en regelbunden fönstersättning med bågar av trä.

Hus B

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1964

Infotek

Byggnadsbeskrivning

Hus B är beläget i östra delen av fastigheten. I sydöst angränsar byggnaden till kyrkogården och i norr ansluter byggnaden till hus J.

Byggnaden är uppförd i två våningar och belägen i souterräng. Byggnaden har pappklätt pulpettak och fasadbeklädnad av puts och tegel. Sockeln är delvis putsad, delvis plåtinklädd. Fönstren är av trä och grupperade i horisontala fönsterband. På södra långsidan finns en balkong med balkongfront av betong och skärmtak. Byggnaden har koppardetaljer, entrépartier av ädelträ samt ett antal stålportar.

Hus C

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1966

Vårdbyggnad

Byggnadsbeskrivning

Hus C är beläget på nordvästra delen av fastigheten. I söder ansluter byggnaden till hus A och F. I väster skapar byggnaden, tillsammans med hus D, en omsluten innergård med parkgestaltning. Öster om byggnaden finns en asfalterad parkeringsyta.

Byggnaden är uppförd i fyra våningsplan och har sadeltak med bandfalsad plåt som taktäckning. Mittdelen är i fem plan. Byggnadernas fasader är putsade i ljusgrå kulör. Sockelvåning och gavlar har fasadbeklädnad av rött tegel. Byggnadens långsidor har en regelbunden fönstersättning med an gavlarna utmärker sig med fönster i vertikala eller horisontala fönsterband. Mot innergården på västra fasaden finns balkonger med fronter av skivmaterial.

Hus D

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1966

Vårdbyggnad

Byggnadsbeskrivning

Hus D är beläget i nordvästra delen av fastigheten och ligger parallellt med Villavägen. I söder finns en låg länkbyggnad som sammankopplar byggnaden med hus A och C.

Byggnaden är uppfört i två våningar med källare. Byggnaden har sadeltak täckt med bandfalsad plåt. På norra gaveln finns ett asymmetriskt utskjutande parti och på långsidorna kragar övervåningen ut. Fasaderna är putsade i en ljus grå och sockeln har en mörkgrå putskulör. På byggnadens gavlar finns partier av rött tegel. Fönstersättningen skiljer sig mellan de olika våningsplanen; längs sockeln sitter smala källarfönster, på markplan är fönstren tätt placerade och på andra planet har fönstren glesare placering. Balkonger har fronter av skivmaterial och i vissa fall sidor av glas/plexiglas. Entréer och balkonger har skärmtak.

Hus F

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1949

Folke Bernadotte regionhabilitering

Byggnadsbeskrivning

Hus F är centralt belägen på fastigheten och ansluter i väster till hus A och C. Byggnaden omges i flera väderstreck av asfalterade eller stenlagda ytor. Utmed södra långsidan finns en uteplats inramad av häckar och längs norra långsidan finns förgårdsmark med planteringar.

Hus F är en enplansbyggnad med sadeltak täckt med rött taktegel och vitmnålade vindskivor. En genomgående hjärtvägg av tegel ger intrycket av en upphöjd taknock. Fasaderna är slätputsade och avfärgade i en varm gul kulör, sockeln är putsad i en mörk grå. Utmed båda långsidorna markeras de tätt placerade entréerna av vitputsade burspråk med sadeltak, likaså ett gulputsat bruspråk på östra gaveln.

Hus G

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1909-1920-tal

del av Epidemisjukhuset.

Byggnadsbeskrivning

Hus G är beläget utmed den sydöstra fastighetsgränsen. På byggnadens västra gavel ansluter hus A.

Byggnaden är i två våningar med inredd vind och källare. Den har en symmetrisk gestaltning med sadeltak av lertegel, valmade tak över utskjutande trapphusfronter samt ett upphöjt mittparti mot nordväst. På långsidorna finns takkupor klädda med röd falsad plåt. På nordöstra gaveln finns en utskjutande byggnadsdel med källarentré och valmat sadeltak med svängt barockgavelrösten.

Fasaderna är slätputsade och avfärgade i en varm orange kulör. Fönstersättningen är regelbunden men varierad: korspostfönster med spröjs, tvåluftsfönster med spröjs samt halvmåneformade träfönster, sannolikt original. Även källarvåningen har rundbågiga tvåluftsfönster i trä med spröjs, troligen ursprungliga. Nyare träfönster förekommer mot nordöst. På nordöstgaveln finns balkonger med smidesräcken. Över fasaden förekommer fasadornament såsom dekorativa fönsteröverstycken. Entrédörrar är av vitmålad trä. Takavvattning och fönsterbleck är målade i vitt, medan övriga plåtdetaljer går i rött eller mörk kulör.

Hus H

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1957

Äldrevårdsenheten

Byggnadsbeskrivning

Hus H är belägen intill den nordvästra fastighetsgränsen, strax invid infarten från S:t Johannesgränd.

Byggnaden är fristående och uppförd i två våningar och källare. Huset har ett flackt sadeltak täckt med falsad plåt. Fasaderna är slätputsade och avfärgade i en ljus ockra, sockeln är putsad i en ljus grå nyans. Byggnaden har en regelbunden fönstersättning med tvålufts-fönster. Längs sockeln finns mindre källarfönster. På sydvästra gaveln finns ett entréparti med naturstensomfattning, dörr av ädelträ och skärmtak med ädelträ undertill och koppar ovanpå. På nordvästra fasaden finns en balkong och på sydöstra fasaden en källarnedgång; båda med metallräcke.

Hus I

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1949

Administrationsbyggnad

Byggnadsbeskrivning

Hus I är beläget vid fastighetens nordöstra hörn, intill S:t Johannesgatan.

Byggnaden är uppförd i två våningar med källare. Den består av två byggnadsvolymer; den ena en enkel rektangulär byggnadskropp med taktegelteckt sadeltak. Byggnaden är slätputsad och avfärgad i en okra, sockeln är ljusgrå. Den har en regelbunden fönstersättning med likstora tvålufts-fönster och balkongfronter av plåt. Plåtdetaljer såsom takavvattning och fönsterbleck är utförda i vit kulör, medan vissa partier är av kopparplåt. På en av fasaderna finns en balkongdörr i trä, sannolikt ursprunglig.

På nordvästra gaveln skjuter en rektangulär volym ut i två plan, lätt indragen från fasadliv i höjd med bottenvåningen, vilket skapar ett förskjutet uttryck. Volymen har ett flackt tak med plåttäckning i stående fals. Fönstersättningen är asymmetrisk och följer inte övriga fasadens regelbundenhet, vilket ger en modernistiskt präglad gestaltning.

I mötet mellan volymerna, på sydvästra sidan, finns ett entréparti i ädelträ med kopparklätt skärmtak. Även putskulören och balkongernas utformning med vitmålade balkongfronterna i plåt och smidesdetaljer sammanbinder de två byggnadskropparna till en helhet.

Hus J

Ursprung, funktion

Byggnadsår: 1949

Servicebyggnad med tillhörande sophus

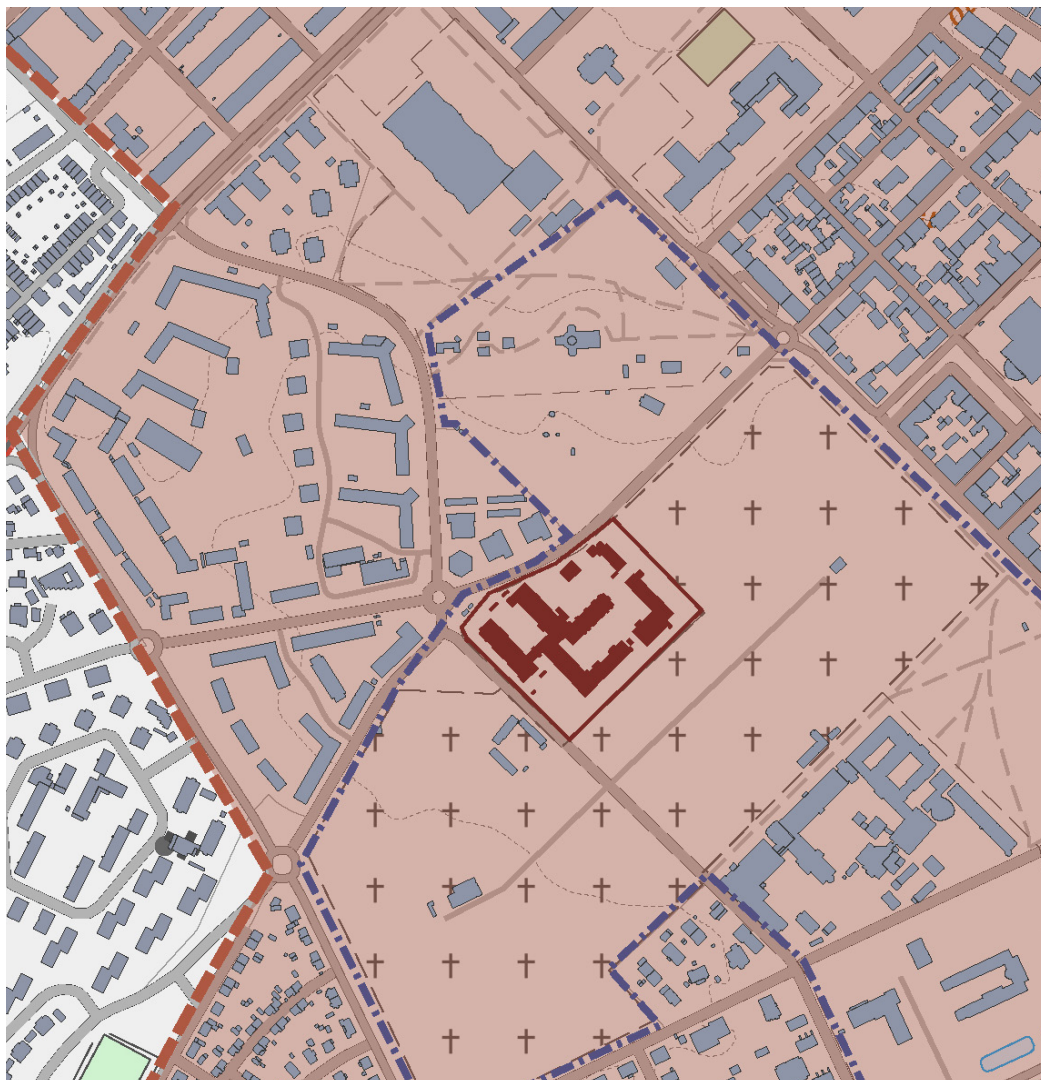
Byggnadsbeskrivning

Hus J är beläget i östra delen av fastigheten. Byggnaden omges av asfalterade ytor och är sammanbyggd i söder med hus B.

Byggnaden utgörs av en långsträckt rektangulär volym med sadeltak täckt med betongpannor. Byggnaden har putsade fasader i en gul kulör. Takavvattning och fönsterbleck är utförda i vit kulör. Byggnaden har träfönster med osymmetrisk indelning samt post- och tvärspröjsar. Portarna är av stål. Sockeln är av betong, delvis plåtklädd och målad. Entrén har trädörrar, trappsteg i stål samt smidesräcke. På ena sidan finns ett lastintag med tak av korrugerad plåt, skärmvägg i plåt och ståldörrar. Byggnaden har även en lågdel med sluttande tak och garageportar av trä.

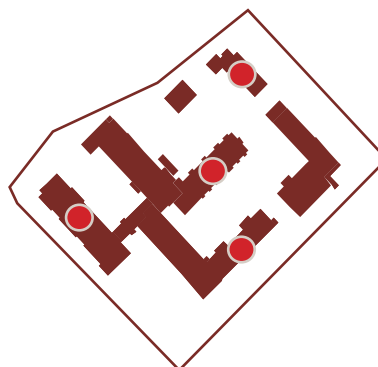

Kulturhistoriskt värde

Karta kulturhistorisk värdering

- Riksintresse för kulturmiljö
- Särskilt betydelsefull kulturmiljö inom riksintresset (PBL 8:13-område)
- Särskilt värdefull byggnad (PBL 8:13): hus D, F, G, I
- Kv Kungsgärdet

Planområdet med närmiljö

Kulturhistorisk helhet och relevans

Kungsgärdet (kv. Kåbo 6:1) utgör en tydligt avgränsad institutionsmiljö, omgiven på tre sidor av Uppsala Gamla kyrkogård och i nära relation till Botaniska trädgården, Observatorieparken, Rackarberget och Kåbo villastad. Det är en unik del av riksintresset Uppsala stad och speglar sjukvårdens och Uppsala stads institutionshistoria.

Området rymmer byggnader från flera epoker vilka berättar om sjukvårdens utveckling under ett sekel. Området vittnar om en vårdideologi där ljus, luft och avskildhet stod i centrum. Den tidigaste byggnaden (G) är en unik representant för denna tid. Den ursprungliga paviljongstrukturen för epidemisjukhuset har delvis ersatts av större institutionsbyggnader i modernistisk stil.

Helhetsmiljön med dess gröna, lummiga karaktär och byggnadernas tidslager är avgörande för förståelsen av platsens kulturhistoriska relevans. Tillsammans gör detta området till en kulturhistoriskt mycket värdefull helhet.

Sjukvårdens utveckling och vårdideologi

Kungsgärdet berättar om utvecklingen av svensk sjukvård från 1800-talets paviljongsjukhus till 1900-talets institutionsbyggande. Området är en del av Uppsalas medicinhistoria, där epidemisjukhuset uppfördes 1905–1909 som en del av stadens kamp mot smittsamma sjukdomar och representerar den tidiga vårdideologin med ljus, luft och avskildhet. Senare tillägg under 1940–1970-tal visar övergången mot centralisering, storskalighet och modern sjukvårdsarkitektur.

Stadens institutionslandskap

Områdets placering invid Uppsala Gamla kyrkogård visar på den historiska logiken att lokalisera vård- och begravningsinstitutioner i stadens utkant. Kyrkogården har anor från 1600-talet och innehåller gravvårdar över flera framstående personer ur akademi- och kulturlivet. I närmiljön ligger även Botaniska trädgården och Observatorieparken, vilket knyter Kungsgärdet till universitetets vetenskapliga traditioner och till Uppsalas utveckling som lärdomsstad. Området är en del av ett större institutionsbälte i Uppsala, där vård, utbildning, forskning och minnesplatser samspelar.

Arkitekturens tidslager

Kungsgärdet berättar om 1900-talets vårdbyggnande, från paviljongarkitekturs småskalighet i början av seklet, via 1940–1950-talets expansionsfas med enklare vård- och administrationsbyggnader, till 1960–1970-talens modernistiska institutionsarkitektur i större skala. Varje byggnad speglar sin tids ideal och byggnadsteknik. Byggnadernas tidstypiska detaljer (putsfasader, tegel, natursten, entréer i ädelträ, terrazzo, mm.) bidrar till läsbarhet och autenticitet. Tillsammans skapar de en berättelse om hur vården utvecklades under 1900-talet.

Stadsbild – grönska och avgränsning

Kungsgärdet upplevs som en tydligt avgränsad helhet, omsluten av kyrkogårdar och parkmiljöer. Uppvuxna träd, murar, häckar och gårdsrum förstärker platsens stillsamma karaktär. Den låga skalan (1–3 våningar, med undantag för byggnad D) och den indragna placeringen mot gatorna skapar en respektfull relation mot de kulturhistoriskt mycket värdefulla kyrkogårdarna. Öppningar mellan byggnader ger siktlinjer och vyer både mot kyrkogårdarna och inom kvarteret, vilket gör de olika byggnadsepokerna läsbara tillsammans.

Kontinuitet av vårdverksamhet

Platsen har i över ett sekel använts för vård, från epidemisjukhusets smittvård till dagens vårdcentral och administrativa funktioner. Även om byggnader har tillkommit och försvunnit har platsen bevarat sin identitet som vårdområde. Kontinuiteten av vårdverksamhet förstärker områdets kulturhistoriska betydelse och bidrar till stadens kollektiva minne av sjukvården som samhällsinstitution. Närheten till universitetssjukhuset och universitetets institutioner vittnar om sambandet mellan forskning, vård och medicinhistoria.

Till planområdets viktigaste värdebärande motiv hör:

- Medicinhistoriskt värde
- Stads- och samhällshistoriskt värde
- Arkitekturhistoriskt värde
- Miljöskapande värde
- Kontinuitets- och identitetsvärde

Värdebärande kulturhistoriska och stadsbildsmässiga kvaliteter

- Den ursprungliga paviljongstrukturen med friliggande byggnader i parkmiljö. Den övervägande låga skalan (1-3 våningar) som förhåller sig respektfullt till närmiljön.
- Den öppna och gröna institutionskaraktären, där byggnaderna är indragna från gatan och placerade med mellanrum som skapar siktlinjer mot kyrkogården, domkyrkan och inom området.
- Tydliga avgränsningar genom murar, häckar och trädplanteringar som markerar området som en egen helhet. Gröna gårdsrum mellan byggnaderna som förstärker helheten som institutionsområde.
- Variation mellan små paviljonger och större modernistiska institutionsbyggnader som tillsammans berättar om vårdens utveckling under 1900-talet.
- Tidstypiska byggnadsmaterial: puts, tegel, natursten, ädelträ, terrazzo. Bevarade originalutföranden i fasader, entréer, fönster och takformer som speglar respektive byggnads tidsideal. Omsorgsfull detaljutformning i flera byggnader med hög materialkvalitet.
- Siktlinjer och visuella samband mot Uppsala Gamla kyrkogård samt mot närliggande kulturhistoriska miljöer.
- Kontinuiteten som vårdområde sedan över ett sekel, vilket bidrar till platsens identitet och kollektiva minne.
- Placeringen i relation till kyrkogårdarna, som illustrerar 1800-talets stadsbyggnadsideal att lokalisera vård- och begravningsinstitutioner i stadens utkant.

Byggnader

Byggnad A

Byggnaden, uppförd 1962, representerar 1960-talets institutionsarkitektur med sin enkelhet, rationalitet och tydliga struktur. Som del av helheten har byggnaden betydelse för områdets läsbarhet och för den sammanhängande vårdmiljön.

Byggnad B

Byggnaden, uppförd 1964, speglar 1960-talets institutionsbyggande och bidrar till helhetsmiljöns läsbarhet. Den låga volymen möter kyrkogården på ett varsamt och respektfullt sätt. Interiört har den påkostade och omsorgsfullt urformade originaldetaljer.

Byggnad C

Byggnaden, uppförd 1966, representerar det storskaliga modernistiska vårdbyggandet. Det är den största byggnaden i området och markerar en ny fas i sjukhusmiljöns utveckling. Byggnaden är framträdande i helhetsmiljön och i relation till byggnad D och entrégården.

Byggnad D ●

Byggnaden, uppförd 1966, är mycket tidstypisk för 1960-talet och har ett högt bevarandevärde. Den har en omsorgsfull detaljutformning med material av hög kvalitet (koppar, natursten, trä). Byggnaden berättar om den ambitiösa vårdexpansionen under efterkrigstiden och är en miljöskapande byggnad på Kungsgärdet som möter kyrkogården på ett varsamt och respektfullt sätt.

Byggnad F ●

Byggnaden, uppförd 1949, representerar efterkrigstidens vårdbyggande och har ett rationellt formspråk. Byggnaden bidrar på ett positivt sätt till helhetsmiljön med sin låga skala och läge samt berättar om 1940-talets expansionsskede inom vården.

● Särskilt värdefull byggnad (PBL 8:13)

Byggnad G ●

Byggnaden, uppförd ca 1909-1920-tal, är den enda kvarvarande paviljongbyggnaden från epidemisjukhuset och har därmed mycket högt medicinhistoriskt, arkitekturhistoriskt och socialhistoriskt värde. Den berättar om vårdidealen vid sekelskiftet 1900 och utgör en central del i förståelsen av platsens historiska funktion.

Byggnad H

Byggnaden, uppförd 1957, är en administrativ vårdbyggnad. Den illustrerar övergången från 1940-talets formspråk till en mer formell institutionsarkitektur. Byggnaden har betydelse som representant för 1950-talets vårdexpansion och som del av helhetsmiljön. Den har omsorgsfullt utformade detaljer som ädelträ, natursten och koppar.

Byggnad I ●

Byggnaden, uppförd 1949, representerar den tidiga efterkrigstidens institutionsbyggande och behov av kompletterande funktioner. Byggnaden har betydelse som del av helhetsmiljön.

Byggnad J

Byggnaden, uppförd 1949, representerar de praktiska funktionerna kring vården, som försörjnings- och servicebyggnad. Den har lägre arkitektoniskt värde, men betydelse i helheten genom att visa den logistiska infrastrukturen i vårdmiljön.

Till bebyggelsens viktigaste värdebärande motiv hör:

- Arkitekturhistoriskt värde
- Samhällshistoriskt värde
- Arkitektoniskt värde
- Miljöskapande värde
- Kontinuitetsvärde
- Identitetsvärde

Rekommendationer

Kv Kungsgärdet är en kulturhistoriskt värdefull institutionsmiljö inom Riksintresset Uppsala stad och en utveckling av fastigheten måste därför ske på ett sätt så att områdets läsbarhet som institutionsmiljö inte går förlorad. Området kan tåla viss förändring, men exploatering måste ske varsamt, i enlighet med PBL:s 8 kap. 13 § om bevarande av kulturvärden. I denna rapport utpekade kulturhistoriskt värdebärande kulturhistoriska och stadsbildsmässiga kvaliteter ska respekteras.

Eventuellt tillkommande volymer behöver anpassas till befintlig bebyggelse och inte bryta viktiga siktlinjer/vyer och den kulturhistoriska läsbarheten i helhetsmiljön. Området bör bibehålla sin lågskaliga exploatering och öppna planstruktur med i huvudsak en lägre byggnadsskala, för att inte bryta relationen till kyrkogårdarna. Den återkommande sekvensen av utblickar mot kyrkogården, den indragna bebyggelseplaceringen på fastigheten och det lummiga mötet med uppvuxna träd och grönytor i mötet med mot omgivningen är viktiga karaktärsdrag att bevara.

Rekommenderade nya tillägg är främst varsam komplettering i liten skala, t ex genom om- och tillbyggnader av befintliga volymer med lägre kulturhistoriskt värde. Eventuell ny bebyggelse bör inte konkurrera med de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna i placering eller volym. Slutna kvartersformer som stänger igen gårdsrummen och splittrar utemiljön är olämpliga. Eventuellt kan ny högre bebyggelse prövas i kvarterets inre delar men bör då fortsatt relatera till befintliga byggnadshöjder. Ännu högre volymer bör undvikas helt, då de riskerar att påverka upplevelsen av stadens siluett och läsbarheten av de historiska landmärkena i staden.

Områdets gröna utemiljöer och spår av äldre sjukhuspark med uppvuxna träd, murar och häckar har ett mycket högt bevarandevärde och är avgörande för helhetsmiljöns upplevelse och avgränsning. Parkkaraktären bör stärkas inom fastigheten genom entrérum och gårdar för att återknyta till 1900-talets institutionspark. Andelen hårdgjorda trafikdominerade ytor bör minskas och logistik och angöring lösas med större hänsyn till kulturmiljön.

Inför ändringar eller ombyggnader bör samtliga byggnader inventeras mer detaljerat, och en antikvarisk förundersökning tas fram. Förundersökningen ska klargöra byggnadernas kulturhistoriska värden på både helhets- och detaljnivå samt ange vilka delar som är särskilt känsliga för förändring. Detta är en förutsättning för att kunna göra varsamma anpassningar och säkerställa att bebyggelsens kulturhistoriska och miljöskapande kvaliteter bevaras i enlighet med plan- och bygglagens varsamhetskrav och förvanskningförbud.

Del 2 - Konsekvensanalys

Illustration 3D-vy, CF Möller

Beskrivning av förslaget

Planförslag

Uppförande av nytt sjukhus

Planförslaget innebär rivning av befintlig bebyggelse på fastighetens nordöstra och sydvästra delar. Den äldsta byggnaden (Hus G) bevaras liksom två av kvarterets större byggnadsdelar i kvarterets centrala del (Hus A och C) samt hus H. En alternativ lösning för hus D diskuteras avseende bevarande och påbyggnad. Detta scenario konsekvensbedöms inte i denna rapport.

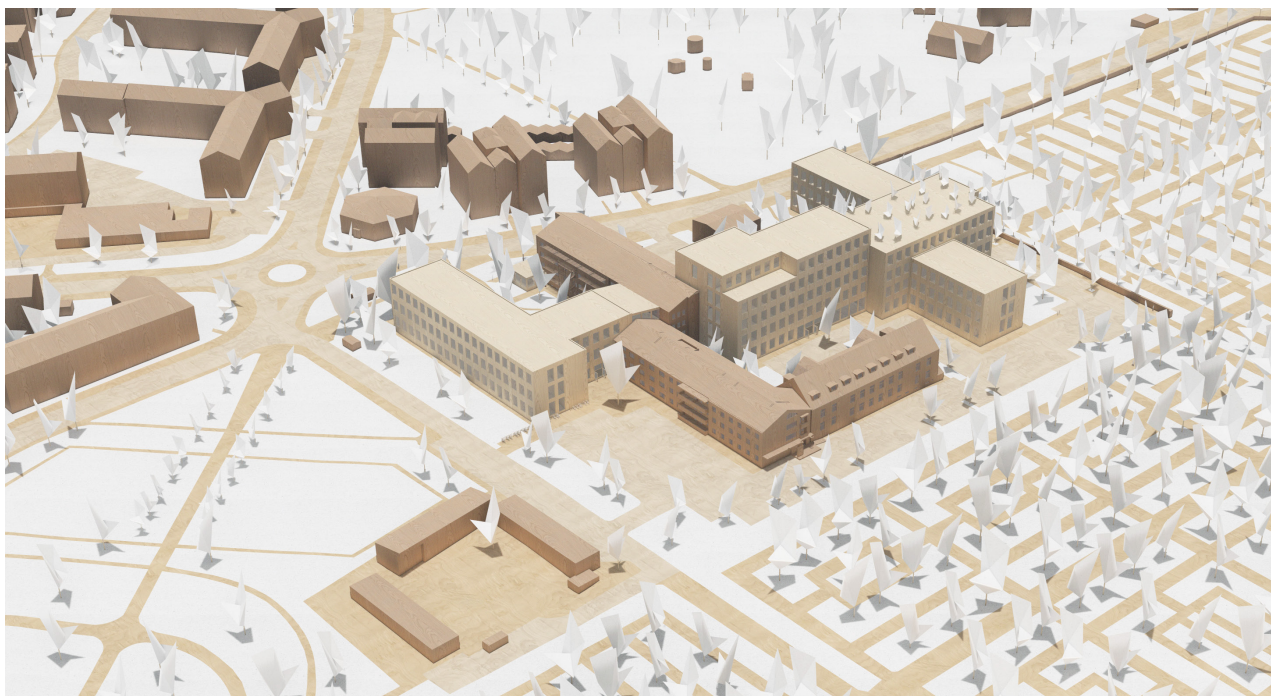
Istället uppförs nya lokaler för vårdverksamhet på i huvudsak samma platser som befintliga hus, men i högre skala och med större bruttoarea. De befintliga husen integreras i den nya strukturen genom att byggas samman med de nya byggnaderna. Tanken är att skapa ett sammanhängande och rationellt invändigt logistikflöde både i plan och horisontellt, med möjlighet att anpassa verksamheten till framtida behov.

Förslaget koncentrerar vårdverksamheten runt en central axel diagonalt genom kvarteret, mot vilken utskjutande volymer dockas på. Tillkommande husvolymer varierar mellan som högs fyra till fem våningar i kvarterets centrala del, till tre våningar

längs delar som vetter mot Gamla kyrkogården och Villavägen.

Entréerna till den nya sjukhusbyggnaden fokuseras till tre punkter, varav en samlar publika besökare i samma läge som dagens huvudentré från S:t Johannesgatan.

Angöringen till kvarteret sker fortsatt i två punkter från Villavägen och S:t Johannesgatan, men andelen logistikytor och parkeringar minskas och samlas inom kvarteret i tydligare huvudstråk med olika funktioner. Delar av dagens hårdgjorda miljöer utvecklas som grönytor och gårdsmiljöer. Grönytan med uppvuxna träd behålls mot de angränsande gatorna, lika idag.

Illustrationer av förslaget av CF Möller.

Konsekvensanalys

Sammanvägd bedömning

Påverkan på helhetsmiljön

Identifierat kulturhistoriskt värde:

Sjukvårdens utveckling och vårdideologi

”Kungsgärdet berättar om utvecklingen av svensk sjukvård från 1800-talets paviljongsjukhus till 1900-talets institutionsbyggande.”

Stadens institutionslandskap

”Områdets placering invid Uppsala Gamla kyrkogård visar på den historiska logiken att lokalisera vård- och begravningsinstitutioner i stadens utkant.”

”Området är en del av ett större institutionsbälte i Uppsala, där vård, utbildning, forskning och minnesplatser samspelar.”

Sammantaget bedöms planförslaget ha en betydande negativ påverkan på kulturmiljön. Förslaget påverkar den öppna och småskaliga institutionsmiljön, bryter viktiga siktlinjer, försvagar historiska sammanhang och innebär förlust av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Den föreslagna bebyggelsens volym, skala och sammanbyggda struktur är inte tillräckligt anpassad till områdets kulturhistoriska karaktär, värdebärande delar eller till relationen med Gamla kyrkogården.

Upplevelsen av sjukhuset som en egen värld, där de ursprungliga tankarna om en läkande vårdmiljö i uppbruten lummig institutionsmiljö än idag går att uppleva, går förlorat i den täta och slutna strukturen.

Stadsbild och den öppna institutionsmiljön

Identifierat kulturhistoriskt värde:

Kulturhistorisk helhet och relevans

”Området rymmer byggnader från flera epoker (1905–1970-tal) vilka berättar om sjukvårdens utveckling under drygt ett sekel. Området vittnar om en vårdideologi där ljus, luft och avskildhet stod i centrum.”

”Helhetsmiljön med dess gröna, lummiga karaktär och byggnadernas tidslager är avgörande för förståelsen av platsens kulturhistoriska relevans.”

Kvarteret Epidemisjukhuset präglas idag av en låg och varierad bebyggelsestruktur med delvis fristående byggnadskroppar och en öppen, parkliknande miljö. Denna struktur speglar områdets historiska funktion som paviljongsjukhus och utgör en viktig del av stadsbilden i mötet med Gamla kyrkogården.

De föreslagna rivningarna och tillkommande större byggnadsvolymer innebär att den öppna och småskaliga karaktären ersätts av en mer sammanhållen och högre kvartersstruktur. Den nya volymen riskerar att visuellt dominera i relation till de bevarade husen och förändrar den tidigare mjuka övergången mellan institutionsmiljön, kyrkogården och den omgivande närmiljön.

Dagens sammanhängande och öppna utemiljö delas av i två mindre och kringbyggda gårdsrum i kvarterets centrala delar, med förändrad skala och höga byggda väggar som följd. Området får därigenom även ett tydligare byggt möte med S:t Johannesgatan genom högre skala och utvecklade gavelmotiv. Förändringen medför att förståelsen av den historiska uppbrutna och luftiga helhetsmiljön inte längre är avläsbar.

Gårdsrum med siktlinjer och visuella samband

Identifierat kulturhistoriskt värde:

Stadsbild – grönska och avgränsning

"Kungsgärdet upplevs som en tydligt avgränsad helhet, omsluten av kyrkogårdar och parkmiljöer."

"Den låga skalan och den indragna placeringen mot gatorna skapar en respektfull relation mot de kulturhistoriskt mycket värdefulla kyrkogårdarna."

"Öppningar mellan byggnader ger siktlinjer och vyer, vilket gör de olika byggnadsepokena läsbara tillsammans."

Historiskt har de öppna stråken mellan byggnaderna och utblickarna mot Gamla kyrkogården varit centrala för förståelsen av sjukhusområdets uppbyggnad och dess koppling till stadens äldre institutionsmiljöer, ett av uttrycken i Riksintresset Uppsala stad.

Genom rivningarna av bl.a. Hus D, F och I som ersätts av nya byggnader försvinner flera av dessa rumsliga samband. De nya sammanbyggda volymerna skapar visuella barriärer som bryter viktiga siktlinjer, bland annat sikten genom kvarteret mot Hus G samt utblickar mot kyrkogårdens strukturer och vidare mot Domkyrkan. Helhetsupplevelsen av kulturmiljön försvagas.

Förslaget har tagit hänsyn till mötet med kyrkogården genom en indragen bebyggelseplacering och nya träd i fastighetsgräns. Den nya skalan och sammanbyggda strukturen kommer dock medföra ett nytt byggt möte med frontverkan mot kyrkogården, som ger negativ påverkan på kyrkogårdens upplevelse av ett inre grönt rum med långa siktlinjer mot träd och himmel i fonden.

Äldre bebyggelse och läsbarhet av historiska skeden

Identifierat kulturhistoriskt värde:

Kontinuitet av vårdverksamhet

"Platsen har i över ett sekel använts för vård. Kontinuiteten av vårdverksamhet förstärker områdets kulturhistoriska betydelse och bidrar till stadens kollektiva minne av sjukvården som samhällsinstitution."

De byggnader som föreslås rivas – Hus B, D, F, I och J – representerar viktiga skeden i vårdhistorien och utgör fysiska spår av områdets utveckling från 1940-tal till 1970-tal. Deras variation i skala, material och detaljer speglar förändrade vårdideal.

De föreslagna rivningarna innebär att mångfalden och tidsdjupet reduceras. Den äldsta byggnaden i området, Hus G, riskerar att framstå som inbyggd och underordnad i den nya strukturen. Den historiska kontinuiteten går därmed delvis förlorad, och området förlorar viktiga möjligheter till kunskap och förståelse av Uppsalas institutionshistoria.

Att vårdfunktionen bibehålls genom ett nytt sjukhus mildrar den negativa påverkan jämfört med om det istället hade planerats tex bostäder.

Planförslagets konsekvenser

Rivning av befintlig bebyggelse

Planförslaget innebär rivning av flera byggnader som representerar olika utvecklingsskeden i sjukhusområdets historia och som är viktiga för den kulturhistoriska läsbarheten av kvarteret Epidemisjukhuset. Detta innebär en betydande negativ påverkan på kulturhistoriskt värde.

De fem byggnader som föreslås att rivas (Hus B, D, F, I och J) berättar om vårdmiljöns om- och utbyggnader från 1940- till 1960-tal. Dessa tidslager visar hur epidemisjukhusets ursprungliga paviljongssystem över tid kompletterades och omformades. Förslaget innebär att läsbarheten av denna historiska utveckling försvinner, vilket kraftigt försvagar möjligheten att förstå platsens historiska tillkomst och förändring över tid.

Flera av byggnaderna har arkitektoniska kvaliteter och bedöms vara särskilt kulturhistoriskt värdefulla, det gäller byggnad D, F, G och I. Särskilt värdefulla byggnader omfattas av förbud mot förvanskning enl. PBL 8:13

Även Hus F, H, I och J har ett högt kulturhistoriskt värde genom tidstypisk utformning, ursprungliga material och funktioner som representerar sjukhusets utvecklingsskeden.

Sammantaget försvagar föreslagna rivningar den kulturhistoriska helheten och försvårar avsevärt möjligheten att förstå Kungsgårdets roll i Uppsalas vård-, stads- och institutionshistoria.

Planstruktur

Förslagen innebär att en ny planstruktur införs i kvarteret som binder samman alla byggnadskroppar i en sammanhängande volym. Utvecklingen bygger vidare på det angreppssätt som infördes i samband med 1960-talets rivningar och nybyggnation, då den fristående strukturen frångicks och vinkelställda delar istället bands samman runt en central mittaxel. Det nya förslaget medför att den ursprungligen helt öppna planstrukturen med fristående byggnader, som över tid delvis byggts samman till halvslutna gårdsrum, slutgiltigt frångås. Idén om paviljongsjukhuset bevaras i viss mån genom att volymerna ligger som utskjutande separata delar runt en gemensam mittaxel i en fortsatt rätvinklig struktur. Det är även positivt att den indragna placeringen på tomten behålls med bibehållen distans mot kyrkogården.

Husens sammanbyggda planform medför att öppenheten genom kvarteret byggs igen. Genom att utblickar byggs för, samtidigt som flera äldre byggnader försvinner, blir det inte längre möjligt att läsa av de olika epokerna som ger förståelse för sjukhusets historiska utveckling.

De siktlinjer som idag finns mellan olika gårdsrum och från de inre delarna av kvarteret österut mot Gamla kyrkogården och Domkyrkan försvinner. Även sikten in i kvarteret mot väster från kyrkogården byggs igen.

Siktlinjen mot kvarteret från sydöst behålls intill hus G och breddas något i hörnet mot kyrkogården, genom att den nya volymen har en smalare gavel och mer indragen placering jämfört med dagens situation.

Sikten från S:t Johannesgatan tvärs kvarteret mot den äldsta bevarade byggnaden (Hus G) bryts när den nya volymen uppförs i kvarterets mitt. Den nya volymen sluter gårdsrummet och utgör nytt blickfång som delar upp kvarteret i två delar, sett från gatan.

Skala

Konsekvensen av rivningarna och uppförandet av en ny, högre, sammanhållen sjukhusvolym tvärs genom kvarteret medför att de äldre delar som bevaras blir kringbyggda och underordnade den nya volymen. De äldre husen kan inte längre förstås som fristående delar från olika epoker som tillsammans bildar en helhet, eftersom den nya strukturen helt dominerar visuellt över de äldre delar som bevaras. De kommer i stället uppfattas som separata delar, inramade av ny högre bebyggelse.

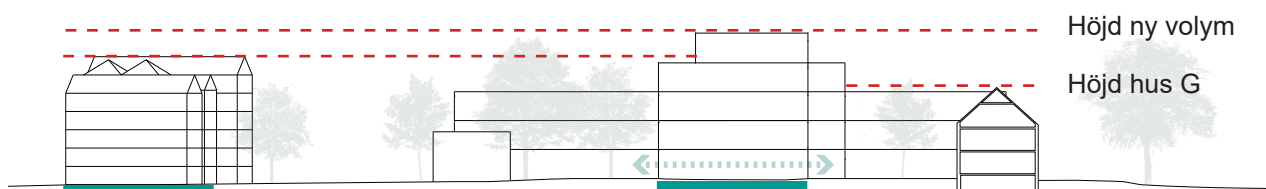
Den nya sjukhusbyggnaden inför en ny och högre skala jämfört med befintliga byggnader i samma lägen. Högst volym införs i mitten av kvarteret, på platsen där dagens låga länga i en våning ligger. Denna ersätts av en ny volym i fem våningar, varav översta våningsplanet ligger med indrag sett från gatan.

I förlängningen av denna kopplas en volym i fyra våningar med gavel vänd mot kyrkogården. Dagens låga och öppna struktur mot kyrkogården ersätts av en långa hopkopplade volymer i betydligt högre skala. Gaveln på den nya mittaxeln utgör ett centralt blickfång mot kyrkogården som sluter öppningen i dagens struktur. De nuvarande

variationerna i höjd, volym och uttryck ersätts av en mer dominerande och sluten byggnadskropp. Detta förändrar den mjuka övergången mellan institutionsmiljön och begravningsplatsen och förstärker frontverkan på en kulturhistoriskt känslig plats.

Åtgärder har vidtagits för att mildra den nya bebyggelsens skalverkan. Placeringen av de högsta volymerna i mitten av kvarteret gör dem mindre visuellt framträdande från kyrkogården och byggnaderna är även placerade med inbördes förskjutningar som bryter upp volymen och gör varje del läsbar som egen enhet. Den översta våningen ligger även med indrag sett från gatan i den högsta volymen.

Förslaget inför trots detta en skala som märkbart kommer dominera över den äldre bebyggelsen. De nya byggnaderna har platta tak, högre våningshöjd och ett större byggnadsdjup än befintliga byggnader. De båda volymerna centralt i kvarteret får ett fotavtryck som är nästan dubbelt så brett som det äldsta bevarade huset (Hus G) och de lägre längorna mot kyrkogården som rivs. Den högsta volymen i kvarterets mitt motsvarar i bredd punkthusen på andra sidan S:t Johannesgatan men överstiger desamma i höjd med ca 1,5 våning.

Principsektion, jämförelse skala

Sektion från befintliga bostadshus i 5-6 våningar över S:t Johannesgatan och nya volymen centralt i kvarteret. Till höger mötet med Hus G och kyrkogården. Pålagda streckade linjer visar skillnaden mellan sjukhusets högre höjdskala och befintliga byggnader. Grön linje visar fotavtryck för den nya volymen jämfört punkthusen. (Illustration av CF Möller med pålagda markeringar.)

Den nya volymens påtagligt högre skala medför att de äldre hus som bevaras får en underordnad roll i den nya strukturen. Framför allt påverkar det Hus G, som från att ha varit ett av områdets högsta och mest framträdande byggnader inte längre kommer uppfattas överordnad senare tiders tillägg.

Även mot Villavägen medför strukturen ett nytt möte med gaturummet. Huset har en bibehållen indragen placering, vilket är positivt, men skalan ökar till tre våningar både för byggnaden längs vägen och på den sammanlänkande delen mellan dagens hus C och D. Det medför att de tre högre volymer – hus A, C och D – som i dagens struktur utgör solitärer som länkas samman av en lägre del inte längre kan läsas som fristående delar. Hus A och C bevaras i den nya strukturen, men separeras och skymms från varandra av den nya byggnadskroppen.

Utemiljö och möte med angränsande kvarter

Planen har en god anpassning i utemiljön mot omgivande gator och mot kyrkogården, där värdebärande delar som trädridå mot gatan, kyrkogårdsmuren och häckar bevaras. Planformen ansluter till 1960-talets expansion genom att forma halvslutna gårdsrum där befintlig uppvuxen vegetation tas tillvara. Gårdsrum med bevarade äldre delar av den fd sjukhusparken bibehålls men omgestaltas i den nya strukturen. De kompletteras med en ny grönyta i det sydöstra hörnet mot kyrkogården, vilket skapar ett respektfullt och anpassat möte som mildrar den nya byggnadens volymverkan i denna del.

Den nya stora volymen centralt i kvarteret delar upp dagens större, sammanhängande inre gårdsrum i flera mindre. Upplevelsen av rymd och visuella samband mellan olika delar som ger djupverkan genom kvarteret ersätts av separerade mindre gårdsrum med tydligt byggda väggar.

Befintliga hårdgjorda ytor längs kvarterets kanter som bevaras struktureras upp med nya gångstråk, mindre anlagda planeringsytor och trädplanteringar. Nya trädvolymen kan bidra positivt till rumsligheten och inramningen av kvarteret. Utformningen av marken med tydlig indelning av olika funktioner ger området en mer bearbetad karaktär, hårdgjord mark och parkeringsplatser kommer dock fortsatt dominera i mötet med kyrkogården.

Principillustration vision och mål

Den öppna strukturen med blandad bebyggelse i varierande skala och ostrukturerade logistikytor ersätts av en ny, större sammanhängande volym i kombination med äldre bevarade byggnader. Nya gröna gårdsrum införs och trafiken delas upp utifrån funktion. Illustration av CF Möller.

Råd för fortsatt planarbete

Förslaget bör bearbetas för att inte riskera stå i strid med riksintressets uttryck och behov finns att ytterligare bearbeta det i enlighet med de slutsatser och råd som finns i kulturmiljöutredningen.

Kompletterande utredningar

- En antikvarisk fördjupning avseende byggnaderna bör tas fram i syfte att tydliggöra och beskriva deras kulturhistoriska värde, samt utifrån detta formulera förslag på skyddsbestämmelser.
- Skyddsbestämmelser bör omfatta både bevarande av byggnadernas volymer, material och karaktärsdrag som de rumsliga samband och strukturprinciper som utgör en väsentlig del av kulturmiljöns helhetsvärde. Detta är särskilt viktigt i en miljö där flera byggnader representerar olika epoker och där värdet uppstår i samspelet mellan dessa.
- En fördjupning bör även ske avseende Gamla kyrkogårdens kulturhistoriska värde och förändrade sammanhang i staden för att bedöma förslagets påverkan på kyrkogården sett i ett större sammanhang.
- Även förändringar till följd av den nya detaljplanen för Rackarberget bör ingå i analysen för kyrkogården. En utvidgad konsekvensanalys bör tas fram avseende påverkan på riksintresset utifrån de eventuella kumulativa effekterna av parallella planarbeten.

Säkerställ i detaljplan och under genomförande

- Den obebyggda zonen med indragen husplacering mot kyrkogården och angränsande gator bör säkerställas i detaljplan.
- Åtgärder bör vidtas för att skydda befintlig uppvuxen trädvegetation under genomförandet.
- Mötet mellan den nya bebyggelsen och kyrkogården kan mildras genom att ytterligare minimera mängden hårdgjord yta längs fastighetens kanter och komplettera med fler träd som på sikt ger en stor kronvegetation.

Råd för tillkommande bebyggelse utifrån slutsatser i kulturmiljöutredningen

- Rekommenderade nya tillägg är främst varsam komplettering i liten skala, t ex genom om- och tillbyggnader av befintliga volymer med lägre kulturhistoriskt värde.
- Eventuell ny bebyggelse bör inte konkurrera med de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna i placering eller volym. Volymhanteringen bör bearbetas till en mer uppbruten struktur åt öster i mötet med kyrkogården, för att minska sjukhusets sammantagna front- och skalverkan sett från kyrkogården.

Vystudie

Vyer

För att kunna bedöma planområdets rumsliga förhållande till den omgivande stadsstrukturen analyseras sex vyer. Vyer har valts för att kunna bedöma påverkan på både långt och nära håll. Vystudien redovisar utpekade kulturhistoriska värden i befintlig situation följt av förslaget påverkan i samma punkter, som del av konsekvensanalysen av utbyggnadsförslaget.

Vyer från långt håll

En del i riksintresset Uppsala stad är de för riksintresseområdet betydande monumentala och symboliskt laddade byggnader som kan ses som markörer för riksintressets värden. De mest framträdande representanterna är domkyrkan, slottet och Carolina Rediviva. Genom sina framträdande lägen utgör de viktiga landmärken i staden och tecknar sig som solitärer i stadens siluett. När man närmar sig Uppsala dyker först domkyrkan och sedan slottet upp i blickfånget. I det fördjupade kunskapsunderlaget för Uppsala stad C 40 A, Riksintresseområde för kulturmiljövården, har ett antal vyer och siktlinjer mot Uppsala slott, domkyrkan och universitetet valts ut som bärande delar i upplevelsen av riksintresset.

En utveckling av kv. Epidemisjukhuset kan ge påverkan i vyn från flera av dessa punkter. De vyer som bedöms kunna påverkas av utbyggnaden är markerade på kartan sid 35. Nuvarande förslag ansluter till skalan i intilliggande kvarter och bedöms därför inte ge påverkan på långa vyer.

Skulle en högre skala prövas behöver volymernas påverkan studeras i långa vyer. De vyer som bedöms väsentliga att analysera i en vystudie vid risk för påverkan på stadens siluett är markerade med röd ring. Förslaget kan i dessa vyer ge påverkan på upplevelsen av domkyrkan, slottet och Carolina Rediviva, i kartan markerade med orange symbol. Planområdets läge är markerat med röd prick.

I *Uppsalas innerstadsstrategi - Stadsliv i mänsklig skala*, antagen av kommunfullmäktige 2016, lyfts stadssiluetten och vyerna mot ovan nämnda märkesbyggnader fram, samt även upplevelsen från

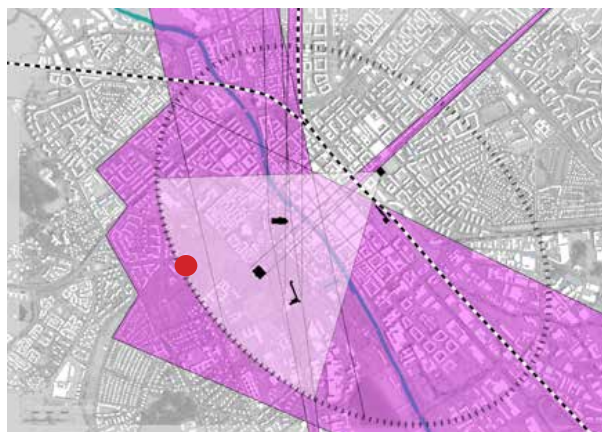
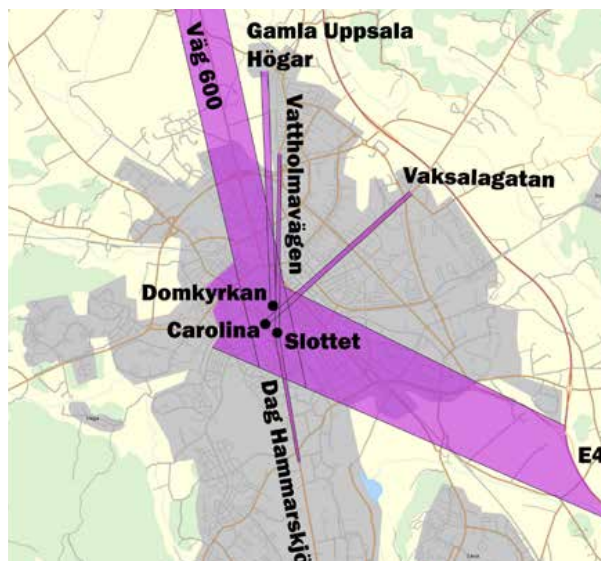
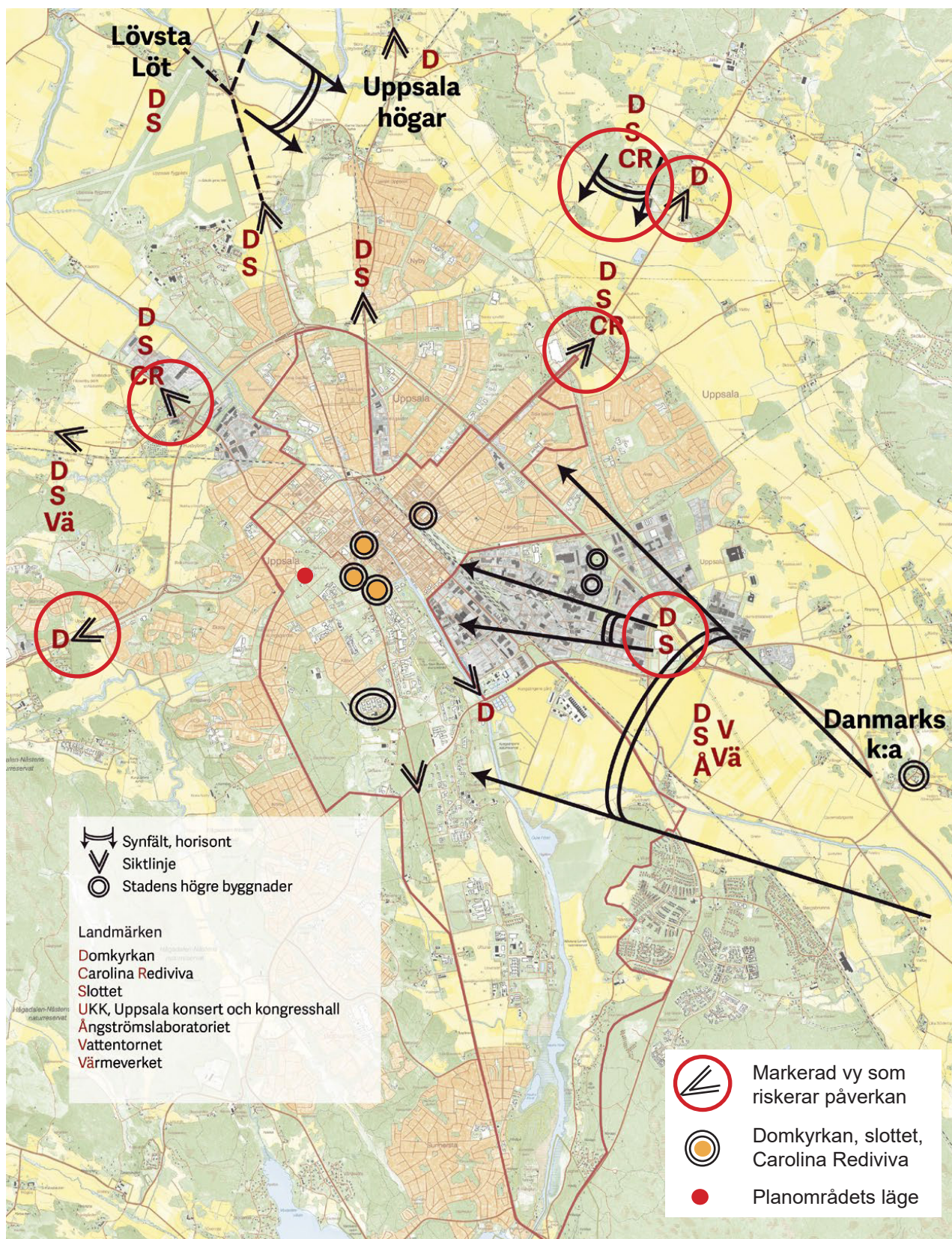

Illustration siktsektorer

Ljusare område markerar vy från Uppsala konsert och kongress. Planområdets läge markerat med röd prick. Källa: Uppsala innerstadsstrategi

stadens senaste märkesbyggnad Uppsala Konsert och Kongress. Konsertsalen med dess foajé är upplyfta i huset för att därifrån ge en magnifik utsikt mot stadens märkesbyggnader i väster.

I strategin finns två kartor som redovisar siktsektorer där risk för påverkan på vyerna finns, inklusive upplevelsen från Uppsala konsert och kongress. Kv Kungsgärdet ligger i denna vy bakom de historiska märkesbyggnaderna och upplevs från en högre nivå. Inom berörda områden är inriktningen att befintliga hushöjder och värdefulla siktlinjer ska respekteras. Inga höga hus som stör stadens siluett ska uppföras inom de värdefulla siktsektorerna.

Karta vyer Riksintresse

Källa: Uppsala stad C 40 A Riksintresse för kulturmiljövården,
Fördjupat kunskapsunderlag

Vyer på nära håll

Utöver de långa vyerna med koppling till riksintressets symbolbyggnader och stadens siluett har även ett antal nära vyer identifierats. Dessa vyer är viktiga eftersom de representerar hur planområdet upplevs från omgivningen, i punkter där de kulturhistoriska värdena tydligt framträder i miljön. Vyerna utgår från välfrekventerade platser med direkt sikt mot planområdet, såsom kyrkogården, parkrummen och angränsande gatumiljöer.

De nära vyerna har även betydelse för förståelsen av riksintresset eftersom de visar relationen mellan planområdet och de omgivande kulturmiljöerna. De illustrerar hur Kungsgårdets institutionsmiljö samspelar med kyrkogårdarna, den botaniska trädgården och andra delar av stadens institutionslandskap. Påverkan på dessa vyer innebär därmed även en påverkan på riksintresset Uppsala stad, inte bara genom stadens övergripande siluett och långa vyer, utan också genom den lokala och direkta upplevelsen av de historiska samband som riksintresset vilar på.

Urval av vyer

Vy 1 – Från Gamla kyrkogården söderut mot Kv Kungsgärdet

I vyn framträder mötet mellan sjukhusområdet och kyrkogården.

Vy 2 – Från Gamla kyrkogården västerut mot Kv Kungsgärdet

I vyn framträder mötet mellan sjukhusområdet och kyrkogården.

Vy 3 – Från Villavägen mot norr mot Kv Kungsgärdet

I vyn framträder mötet mellan sjukhusområdet och kyrkogården samt bebyggelsens relation till angränsande gata.

Vy 4 – S:t Johannesgatan mot Villavägen

Vyn visar Kv Kungsgårdets skalmöte och lummiga inramning i mötet med Gamla Kyrkogården.

Vy 5 – Från S:t Johannesgatan österut vid områdets huvudentré.

Vyn visar kombinationen av byggnader från olika epoker, med den äldsta bevarade byggnaden från epidemisjukhuset i fonden av vyn.

Vy 6 – Från S:t Johannesgatan söderut mot kv. Kungsgärdet.

Vyn visar kombinationen av byggnader i en öppen struktur från olika epoker och skala i mötet med Gamla Kyrkogården.

Illustration vyer på nära håll

Vy 1

– Från Gamla kyrkogården söderut mot Kv Kungsgärdet

Kulturhistoriskt värde i vyn

I vyn framträder mötet mellan sjukhusområdet och Gamla kyrkogården. Vyn är tagen i slutet av ett långt rakt tvärgående huvudstråk över kyrkogården, längs vilket långa siktlinjer finns mot området ända från Kyrkogårdsgatan. Vintertid när träden är avlövnade kan mötet mellan områdena uppfattas från långt håll.

Vyn visar både skalmötet och det rumsliga förhållandet mellan sjukhusområdets bebyggelse och kyrkogården. Gränsen mellan miljöerna är skarp, med bogårdsmuren som avgränsar kyrkogården. Bakom denna syns fristående byggnader i låg skala placerade på en öppen yta med distans mot muren. Husen visar omväxlande gavel och långsida mot kyrkogården i en rätvinklig struktur. I vyn syns hur låga hus i framkant vänder långsida och tak mot kyrkogården medan en högre byggnadsgavel sticker upp bakom, till vänster i bild. Gaveln tillhör den äldsta ursprungliga bevarade byggnaden från Epidemisjukhuset (Hus G) och utgör ett en av områdets högre byggnader. I denna vy framträder tydligt hur huset dominerar i höjd över de övriga byggnaderna.

I vyn framträder kyrkogårdens uppvuxna vegetation och hur de bakomliggande husen i siluetten har hushöjder under trädkronornas höjd. Kyrkogården upplevs som ett av bebyggelse i huvudsak ostört parkrum, där vegetation tecknar sig i fonden mot himlen.

Förslaget konsekvenser på kulturhistoriska värden

Förslaget medför en skalförskjutning där en ny sammanhållen volym tecknar sig i fonden av kyrkogården. Byggnaden formar en rak sammanhållen taksilhuett en till två våningar över trädtoppshöjd och ersätter det tidigare lummiga mötet mellan träden och himlen.

Den äldsta byggnaden (Hus G), som idag dominerar i höjd, syns inte längre i vyn.

Den historiska strukturen formar en gradient i täthet från innerstad till villaområde, där kyrkogården ligger mellan kvartersstaden och en mer uppluckrad struktur med villor och uppbrutna kvarter uppförda som hus i park. Epidemisjukhusets lågskaliga och uppbrutna paviljongstruktur fungerade som en del i denna gradient.

Den nya volymens fondverkan medför att kvartersstaden flyttar ut och bryter den uppluckrade strukturen. Det nya huset sträcker sig längs hela kvarteret och ger kyrkogården en byggd inramning. En dominerande högre utskjutande gavel är placerad mitt i fonden av det långa siktstråk som går över kyrkogården. Det kontemplativa, vidsträckta och lummiga kyrkogårdsrummet med vegetation i fonden och långa vyer mot himlen förkortas.

Vy 1 - befintlig situation

Vy 1 - med förslaget monterat

Vy 2

– Från Gamla kyrkogården västerut mot Kv Kungsgärdet

Kulturhistoriskt värde i vyn

I vyn framträder mötet mellan sjukhusområdet och Gamla kyrkogården. Vyn är tagen i gränsen mellan den äldsta delen av kyrkogården och nya kyrkogården, vars yta fram till ca år 1900 bestod av odlingsmark.

I vyn kan hela kvarteret Kungsgärdet uppfattas, så som området ursprungligen mötte omgivande odlingsmark, innan den ianspråktagits som besgravningsplats. Kvarterets tydliga gräns och den äldsta bevarade ursprungliga byggnadens (Hus G) tydliga fondverkan med långsida vänd mot kyrkogården består än idag.

Den skarpa gränsen mot kyrkogården, markerad av låg häck och mur, liksom bebyggelsens indragna och sammanhållna placering parallellt med kyrkogården framträder tydligt i vyn. Uppvuxna träd längs fastighetsgräns vittnar om områdets historiska karaktär av fristående byggnader omgivna av sjukhuspark och har stor betydelse för övergången mellan kyrkogården och sjukhusbebyggelsen. Träden bidrar till ett hänsynsfullt möte som tydligt uppfattas i denna vy. Kyrkogården avslutas i denna del enbart av låga gravkvarter omgivna av klippta häckar, till skillnad från gränsen mot den äldre delen av kyrkogården, där uppvuxen vegetation på kyrkogården samverkar med bogårdsmuren.

En lång siktlinje finns genom hela kvarteret över den öppna ytan mot S:t Johannesgatan, mellan husen och bogårdsmuren. Den tidigare grönytan är idag ersatt av hårdgjorda logistik- och parkeringsytor som skiljer sig i karaktär från tidigare sjukhuspark, men som samtidigt bevarar den öppna karaktären.

Förslagets konsekvenser på kulturhistoriska värden

I denna vy syns hur förslaget har en indragen placering, lika dagens bebyggelse, vilket ger ett anpassat läge på tomten där den öppna ytan framför muren består. Den nya volymen har en lägre skala i mötet med kyrkogården och formar ett nytt gårdsrum med plats för nya planteringar i hörnan mot kyrkogården. Den långa vyn genom hela kvarteret mot S:t Johannesgatan består. Nya träd mildrar övergången mot kyrkogården, även om ytan som helhet fortsatt har en i huvudsak hårdgjord karaktär.

I vyn syns hur befintliga byggnader rivits och givit plats för en ny sammanhängande volym med väsentligt ändrad skala. Dagens låga hus i en till två våningar med sadeltak ersätts av nya sammankopplade volymer i tre till fyra våningar med högre våningshöjd än befintliga och platta tak som fyller hela volymen.

Det är positivt att det fortsatt går att uppleva hela Hus G med bevarad öppning mot intilliggande hus och siktlinje in i kvarteret. Den bakomliggande högre nya volymen upplevs tillbakadragen och låter hela den äldre volymen teckna sig obruten mot himlen. Även den gröna inramningen består delvis i mötet med kyrkogården genom indragen bebyggelseplacering och nya trädplanteringar.

Dagens brokiga bebyggelsestruktur, med hus i olika utformning från flera årsringar, gör det idag möjligt att läsa berättelsen som kan härledas tillbaka till paviljongstrukturen. Den nya, enhetligt utformade volymen raderar läsbarheten av den historiska utvecklingen av fastigheten präglad av de vårdideal som funnits.

Vy 1 - befintlig situation

Vy 1 - med förslaget monterat

Vy 3

– Från Villavägen mot norr mot Kv Kungsgärdet

Kulturhistoriskt värde i vyn

I vyn framträder mötet mellan sjukhusområdet och kyrkogården samt bebyggelsens relation till angränsande gata. Denna fastighetsgräns utgör områdets södra kant mot Villavägen, en väg med lång historisk kontinuitet. Ursprungligen hade sjukhuset åkermark runt om, där områdets äldsta bevarade byggnad, hus G, tecknade sig i fritt i landskapet från långt håll. Huset syns till höger i vyn och kan idag huset läsas som fond mot Kyrkogården främst under den tid träden är avlövnade.

I vyn framträder bebyggelsens inbördes relationer i den södra delen av kvarteret, liksom skalmötet mellan sjukhusområdets bebyggelse och kyrkogården. Byggnaderna har en sammanhållen skala under trädtoppshöjd och upplevs underordnade kyrkogården. 1960-70-talets utbyggnader har anpassats i skala till hus G, som får ett mer nedtonat uttryck i denna vy.

Den rätvinkliga planformen behåller paviljongstrukturen med högre volymer i separata delar. Arkitekturens utformning skapar en variation som förstärker volymhanteringen, med omväxlande mörka-ljusa partier och variation mellan gavel-längsida parallellt mot fastighetsgräns. Låga sammanlänkande delar ger öppenhet mellan de högre volymerna.

Mot detta hörn har bebyggelsen en indragen placering med distans mot kyrkogården, vilket ger en bevarad öppenhet på fastigheten åt sydväst. Höga träd växer i den bevarade grönytan mot gaturummet, vilket skapar en sömlös och kontinuerlig övergång längs Villavägen mellan i kyrkogården och sjukhusområdet. Sjukhusmiljön upplevs fortfarande ligga avskilt, som en egen värld, indragen från gatan, med en lågmäld, varierad struktur. Kanten mot kyrkogården är tydlig och markeras av en låg klippt häck.

Förslagets konsekvenser på kulturhistoriska värden

I denna vy syns tydligt hur den förändrade skalan ger upphov till en ny sammanhållen hög volym tvärs genom hela kvarteret. Två äldre byggnader (Hus A, Hus G) bevaras i mötet med kyrkogården och gatan, med bibehållen indragen placering och bevarad parkyta runt omkring. De är dock i skala märkbart underordnade den nya volymen, som dominerar centralt i kvarteret. Skalförskjutningen påverkar upplevelsen av platsen och kyrkogården som kontemplativt grönt rum, där byggnaderna underordnas kyrkogårdsrummet.

Strukturen har idag ett mjukt möte med kyrkogården tvärs över Villavägen, genom lägre volymer som ger sikt genom kvarteret. Dagens sammanlänkande lågdel och gavelmotivet mot gatan ersätts av en högre byggnad. Denna skapar en sammanhållen kvartersfront och blockerar dagens siktlinje genom området, över lågdelen (mellan hus A och D).

Vy 3 - befintlig situation

Vy 3 - med förslaget monterat

Vy 4

– S:t Johannesgatan mot Villavägen

Kulturhistoriskt värde i vyn

I denna vy framträder resterna av den äldre sjukhusparken tydligt, med en bred parkremsa och uppvuxna träd längs Villavägen. Kanten mot gatan är skarp, markerad av en klippt häck bakom lågt staket. De höga träden läses samman med kyrkogårdens vegetation och häcken som ramar in fastigheten fortsätter i samma form längs kyrkogården, vilket ger ett sömlöst och flytande möte mellan dessa miljöer.

Byggnaderna i denna vy härstammar från 1960–70-talens utbyggnadsepoker. Husen har en indragen placering och låg skala i två våningar med långsidan vänd mot Villavägen. Volymhanteringen ihop med fasadens neutrala beigea kulör underordnar sig vegetationen och kyrkogårdens karaktär vilket skapar ett hänsynsfullt möte. Fasadens längd bryts upp med burspråk och balkong på andra våningen som ger variation åt den i övrigt avskalade och rationella arkitekturen. Tegelpartierna i gaveln och på taket plockar samtidigt upp materialiteten från muren runt södra delen av kyrkogården med minneslund och administrationsbyggnad.

Till vänster i vyn syns tydligt hur byggnaderna ansluter till den äldre paviljongstrukturen genom utskjutande delar som binds samman med lägre sammanlänkande partier centralt på fastigheten. Den södra byggnadens gavel tecknar sig fritt i vyn och bakom denna syns det inre gårdsrum som bildas mellan de parallellställda husvolymerna. Husen och gården utgör en samgestaltad helhetsmiljö som varsamt placeras in i den äldre sjukhusparken med bevarad distans mot korsningen.

Förslaget konsekvenser på kulturhistoriska värden

Förslaget innebär att befintlig äldre byggnad i två våningar med sadeltak mot Villavägen rivs och ersätts av en ny volym i tre våningar med högre våningshöjd och platt tak. Befintlig byggnad bedöms som särskilt värdefull enl. PBL 8 kap 13 § och omfattas därmed av förbud mot förvanskning och rivningen sker därmed i strid med gällande lagstiftning.

Förslaget innebär även att en av tre samkomponerade volymer från 1960-talets utbyggnadsepok rivs, vilket gör att kopplingen mellan husen och den helhetsmiljö de tillsammans skapar går förlo-rad.

Dagens byggnad har en genomarbetad arkitektur med små utkragningar, puts och tegelgavlar som på ett mjukt sätt anpassar sig till mötet gamla kyrkogården. Den nya volymen inför en mer repetitiv och storskalig karaktär som frontar Villavägen. Det är positivt att placeringen är fortsatt indragen så att parkytan med uppvuxna träd kan bevaras för att mildra den ökade skalverkan.

Vy 4 - befintlig situation

Vy 4 - med förslaget monterat

Vy 5

– Från S:t Johannesgatan österut vid områdets huvudentré

Kulturhistoriskt värde i vyn

Vyn är tagen västerut från S:t Johannesgatan, centralt i kvarteret där Epidemisjukhusets ursprungliga entré låg. I vyn syns en kombination av byggnader från olika epoker, uppförda i olika skala och med utformning som speglar sin tid. Områdets högsta byggnad syns till höger i vyn. Denna ansluter i bakkant mot en äldre låg länga i en våning mitt på fastigheten. Bakom det låga huset syns den äldsta bevarade byggnaden från Epidemisjukhuset teckna sig mot himlen i fonden av vyn.

Kvarterets uppbrutna bebyggelsekaraktär kan upplevas i vyn. Till vänster syns en mindre friliggande husvolym omgiven av grönytor. Dagens huvudentré har i övrigt en hårdgjord karaktär och består i huvudsak av angöringsytor och parkeringsplatser.

Byggnaderna i denna del av kvarteret har en närmre placering mot fastighetsgräns än övriga sidor som vetter mot kyrkogården. Den rätvinkliga strukturen och paviljongsystemet med utskjutande delar som dockar an mot en lägre central förbindelse i bakkant syns tydligt. Den höga volymen till höger är framträdande mot gatan och vänder gavel mot densamma, medan övriga är orienterade med långsida parallellt med vägen. Även taklandskapet med sadeltak utan kupor på de äldre byggnaderna syns tydligt och bidrar till den varierade bebyggelsekaraktären i denna vy.

Till vänster i bild syns flera uppvuxna träd på ytor inne i området som vittnar om den tidigare sjukhusparken. Träden sticker upp bakom huset i framkant och förstärker upplevelsen av djup i vyn. från denna punkt kan hela kvarterets djup läsas, från gatan till den äldsta byggnaden i bakkant.

Förslagets konsekvenser på kulturhistoriska värden

I denna vy upplevs kvarterets omvandling från uppbruten struktur med bebyggelse från olika epoker i varierande skala till en ny enhetlig och sluten sjukhusmiljö som tydligast. Dagens låga länga i en våning centralt på tomten rivs och ersätts av en ny hög volym i fem våningar, som förlängs med ytterligare en volym i fyra våningar mot kyrkogården. Möjligheten att uppleva och förstå förändringshistoriken och utveckling över tid går härmed förlorad.

Skalförskjutningen från en våning till en stor sammanhållen volym gör att den öppna och brokiga strukturen ersätts av ett nära enhetligt utformat kringbyggt rum med höga väggar. Det blir med förslaget inte längre möjligt se den äldsta byggnaden i relation till andra årsringar och sekvensen av rum och byggnader som möter varandra, liksom djupet i vyn som förstärks av upplevelsen av mycket himmel och höga träd.

Den äldre byggnaden till höger i bilden avses att bevaras i sin volym men genomgår yttre förändringar. På gaveln planeras upptag av nya fönsteröppningar, vilket påverkar fasadens ursprungliga uttryck. Även bottenvåningen omgestaltas, vilket innebär att byggnadens nedersta plan får en helt ny arkitektonisk karaktär.

Vy 5 - befintlig situation

Vy 5 - med förslaget monterat

Vy 6

– Från S:t Johannesgatan söderut mot kv. Kungsgärdet

Kulturhistoriskt värde i vyn

Vyn visar Epidemisjukhusets möte med Gamla kyrkogården och S:t Johannesgatan. I vyn syns kombinationen av byggnader från olika epoker i en öppen struktur. Närmast kyrkogården syns två fristående, låga hus i en till två våningar med sadeltak och till höger i bildens bakkant syns taket på den högsta sjukhusbyggnaden sticka upp. I vyn framträder tydligt hur Epidemisjukhusets bebyggelsemiljö anpassats till och underordnats kyrkogårdens karaktär avseende placering och skala.

Husen i framkant har ett tillbakadraget läge mot kyrkogården. Läsbarheten och upplevelsen av kvarteret varierar över året beroende på lövteckning. Enbart gaveln på den låga byggnaden i en våning syns sticka fram till vänster i bild, medan den övriga huskroppen ligger dold bakom de ännu unga lindarna på kyrkogården. Två äldre, höga träd längs gatan visar på skalkontrasten och hur de låga husen tydligt är underordnade trädens höjd.

Bokgårdsmuren ramar in kyrkogården och skapar en tydlig gräns och avskärmning mot både gata och sjukhuskvarteret. Murtemat fortsätter i fastighetsgräns på kv Kungsgärdet i form av en mur som i karaktär ansluter till Södra kyrkogårdens tegelmur.

Förslagets konsekvenser på kulturhistoriska värden

Befintlig byggnad rivs och ersätts med en ny och väsentligt höge volym i samma läge. Det platta taket och gaveln som når ända fram till gatan skapar en ny högre front mot kyrkogården och nytt möte med gaturummet. Kyrkogården får en tydligare byggd inramning som historiskt inte funnits. Känsligheten för ändringen bedöms dock inte lika hög i denna vy som i tidigare vyer, pga placeringen i utkanten av kyrkogården nära gatan där kyrkogården har en mer öppen karaktär. Det är positivt att volymen har en indragen placering i samma läge som dagens lamell parallellt med kyrkogårdsmuren och att nya träd kan planteras som på sikt mildrar skalverkan och övergången mot kyrkogården.

Den historiska läsbarheten av områdets utveckling försvinner när dagens brokiga sammansättning av uppbrutna volymer från olika epoker och med indrag från gatan ersätts av stor massiv volym med platt tak. Öppningen centralt i kvarteret byggs igen med en högre gavel som skjuter fram mot kyrkogården och sluter gårdsrummen.

Vy 6 - befintlig situation

Vy 6 - med förslaget monterat

Källförteckning

Tryckta källor

- Åman, Anders, Om den offentliga vården: byggnader och verksamheter vid svenska vårdinstitutioner under 1800- och 1900-talen : en arkitekturhistorisk undersökning, Sveriges arkitekturmuseum, Stockholm, 1976
- Uppsala stad C 40 A, Riksintresse för kulturmiljövården, Fördjupat kunskapsunderlag, Länsstyrelsen Uppsala län
- Uppsalas innerstadsstrategi, Antagen av kommunfullmäktige, 12 december 2016, Stadsliv i mänsklig skala, Uppsala kommun

Otryckta källor

Kartor

- Lantmäteriets digitala kartarkiv

Fotografier

- Digitalt museum
- AlvinPortal
- Upplandsmuseet

Dokument / handlingar

- 251114_Underlag till samråd, CF Moller
- 251105_Kungsgärdet Programförslag Detaljplan, CF Moller
- 221216 Kultuvärdesinventering, LINK Arkitektur
- Uppsala stad bygglovsarkiv

